

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö

Pärandtehnoloogia rakenduskõrghariduse õppekava

Siegrid Illus

**TARTU- JA VILJANDIMAA RÜÜDE LÕIKELISED LAHENDUSED.
KAASAJAL KANTAV KODUMANTLITE KOLLEKTSIOON**

Lõputöö

Juhendaja: Inna Raud, MA,
rahvusliku tekstiili lektor

Konsultant: Kristina Libe, BA, rätsep

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
METOODIKA.....	6
1. LÜHIÜLEVAADE RÜÜDE NIMETAMISEST, KANDMISEST JA	
MATERJALIST.....	8
1.1. Rüüde kandmine Tartu- ja Viljandimaal	9
1.2. Tartu- ja Viljandimaa rüüde materjalikasutus.....	10
2. TARTU- JA VILJANDIMAA RÜÜDE LÕIKELINE LAHENDUS JA	
MATERJAL.....	12
2.1. Mulgimaa rüüde lõikeline lahendus.....	12
2.2. Kolga-Jaani rüüde lõikeline lahendus.....	14
2.3. Torma rüüde lõikeline lahendus.....	17
3. PRAKTLINE TÖÖ – KODUMANTLITE KOLLEKTSIOONI KAVANDAMINE	
JA TEOSTAMINE.....	20
3.1. Inspiratsiooni selgitus ja sihtgrupp.....	21
3.2. Kavandamine, lõigete konstrueerimine ja materjali valik.....	21
3.3. Kodumantlite õmblemise protsess.....	26
3.3.1. MUDEL 1	26
3.3.2. MUDEL 2	27
3.3.3. MUDEL 3.....	29
3.4. Praktiliste tööde järelendus	31
3.5. Rõiva hooldus.....	32
3.6. Oma hinna ja ajakulu kalkulatsioon.....	32
KOKKUVÕTE.....	34
KASUTATUD ALLIKAD.....	36
LISAD.....	37
Lisa 1. Tartu - ja Viljandimaa esemete lõiketüübid	37
Lisa 2. Muuseumi esemed.....	39
Lisa 3. Kavandid.....	42
Lisa 4. Materjali näidised.....	46
Lisa 5. Põhilõike konstrueerimine ja modellerimine.....	48
Lisa 6. Fotod tööprotsessidest.....	53
Lisa 7. Valminud „Kodumantlite kollektsioon“	56

Lisa 8. Töö ajakulu ja töö arvestuse kalkulatsioon	63
SUMMARY.....	65
LIHTLITSENTS.....	67

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teemavalik on välja kasvanud minu seminaritööst (Illus 2019), mille raames sai uuritud põhjalikumalt Halliste ja Karksi kihelkonna rüüsid. Seminaritöös olen kirjutanud: „Rüüd kui rahvarõivastega kantud esemed, vajavad põhjalikumat tähelepanu, et tekitada huvi nende kandmisvõimaluste vastu ka tänapäeval“ (Illus 2019, lk 3). Seega tekkis soov uurida lisaks Halliste piirkonna rüüde lõikelahendustele veel erinevaid lähenemisi teistest piirkondadest ja kasutada neid lõikeid kaasaegsete esemete õmblemiseks. Otsustasin keskenduda Tartu- ja Viljandimaa rüüdele. Miks just selline valik? Uhti, uhti, uhkesti ... kõik ilmselt teavad sellest laulust ridu „Viisk läks Tartust Viljandi“. Minu haridustee on käinud just seda rada mööda, Tartust Viljandi, ja leian, et oma tegevuses isikliku puudutuse olemasolu on oluline.

Varasematest uurimislugudest toon esmalt esile Tiina Jürgeeni raamatu „Mulgi rahvarõivad“ (2015), kus on esitletud Mulgimaa erinevate piirkondade kaupa rikkalik kirjalik materjal, sealhulgas ka Halliste rüü kohta. Piirkonnapõhiselt on veel rõivaid kirjeldanud Aino Voolmaa ja Linda Trees raamatus „Eesti rahvarõivaid XIX sajandist ja XX sajandi algult“ (1957) ning Melanie Kaarma ja Aino Voolmaa raamatus „Eesti rahvarõivad“ (1981, 2015). Eespool loetletud kirjandusele ja esemelistele allikatele toetudes on koostanud Reet Piiri trükise „Eesti talurahva ülerõivas 19. sajandil“ (2007) ja raamatu „Vana-Tartumaa rahvarõivad“ (2014), kuid rüüde kohta on neis vaid põgus ülevaade.

Ilmar Manninen on käsitlenud raamatus „Eesti rahvariide ajalugu“ (1927, 2009, 2011) põhjalikult kogu Eesti rüüsid ja toonud välja üldisemalt kandmistavad. I. Manninen (2009, lk 179) kirjutab, et lõike poolest olid rüüd erinevad (mitmesugused). Ta on toonud välja kuus erinevat lõikelist lahendust Eestis leiduvate rüüde kohta.

Käesolev lõputöö koosneb kahest osast – uurimuslikust ja praktilisest tööst. Kirjaliku uurimusliku töö eesmärgiks on kirjeldada üldisemalt rüüde kandmistraditsioone, kaardistada Tartumaal ja Viljandimaal kantud rüüd, kirjeldada nende lõikelisi lahendusi ning tuvastada uuritud rüüde kuuluvus I. Manninei poolt teostatud lõikepõhisesse tüpoloogiasse.

Eesmärkidest lähtuvalt on uurimusküsimused järgmised:

Kes kandsid meie talupojakultuuris rüüsid ja millistel puhkudel seda tehti?

Millise lõikelise lahendusega rüüsid kanti Tartu- ja Viljandimaal?

Lõputöö praktiline osa hõlmab kaasaegset kodumantlite kollektsiooni teostamist. Praktilise töö eesmärgiks on kasutada tänapäeval kantavate kodumantlite kollektsiooni loomisel eesti talupojakultuuris kantud rüüde lõikelist tegumoodi. Seega toetab eelnev uurimus kollektsiooni loomist.

Praktilist osa raames püstitasin kaks küsimust:

Milliseid lõikelisi kohandamisi on vajalik teha, et mantel oleks kaasaegsel inimesel mugav kanda?

Millised probleemid võib materjalide valik mantlite valmistamisel tekitada?

Praktilise töö kavandamisel olen võtnud aluseks Helme (ERM 3310), Kolga-Jaani (ERM A 446:916) ja Torma (ERM A 174:22) rüüde põhilõiked. Valmistamise käigus uurisin, milliseid lõikelisi kohandamisi on vajalik teha, et rüü oleks kaasaegsele inimesele mugav kanda ning katsetasin erinevaid materjale. Igaks juhuks olgu ära mainitud, et valminud mantlid ei ole enam rahvarõivas selle traditsioonilises mõttes.

Lõputöö jaotub kolmeks suuremaks peatükiks. Esimeses peatükis annan lühiülevaate rüüde nimetamisest ja kandmisest nii üldisemalt kui täpsemalt 19. sajandil Tartu- ja Viljandimaal. Selles osas toetun kirjalikele allikatele. Lisaks tutvustan Tartu- ja Viljandimaal rüüde õmblemiseks kasutatud materjale. Teises peatükis annan ülevaate muuseumides uuritud Tartu- ja Viljandimaa rüüde lõikelistest lahendustest, toetudes esemelistele ja arhiivimaterjali allikatele. Kolmandas peatükis kirjeldan praktilise tööna valminud esemete loomisprotsessi.

METOODIKA

Uurimismeetodiks kasutasin esemepõhist ja ajaloolis-geograafilist meetodit. Antud töös on uurimisobjektideks rüüde lõikeline lahendus Viljandi- ja Tartumaa piirkonnas. Viljandimaa all käsitlen nii Mulgimaad kui ka Põhja-Viljandimaad. Esemete väljaselgitamiseks lähtusin Eesti Muuseumi Veebivärava andmebaasist (edaspidi MUIS) ja Eesti Rahva Muuseumi (edaspidi ERM) esemekogust.

Muuseumis vaatlesin ja kirjeldasin rüüde lõikelisi lahendusi ning otsisin kirjeldavat materjali ajaloo arhiividest. Nii I. Mannineni rahvarõiva-alase uurimuse kui esemete vaatluse põhjal koostas esmalt lõiketüüpide jaotuse põhjal tabeli (vt lisa 1).

Lõputöö uurimuseks sai valimisse võetud ERM-i esemekogust 20 rüüd, millest 16 on pärit Mulgimaalt, kaks Põhja- Viljandimaalt ning kaks Tartumaalt. Põhjalikumalt kirjeldan rüüde lõikelist lahendust viie eseme näitel. Selleks sai valimisse võetud Viljandimaalt säilinud Helme ERM 3310; Kolga-Jaani ERM 14043; ERM A 446:916 rüüd ja Tartumaalt ainukestena säilinud Torma ERM A 174: 22; ERM 197 rüüd. Muuseumi esemetest tehtud fotod on nähtavad töö lõpus lisas 2. Rüüde lõikelisest üldmuljest on tehtud joonised. Kõik töös olevad joonised tegin ise, kui allikas pärineb mujalt, siis on sellele viidatud.

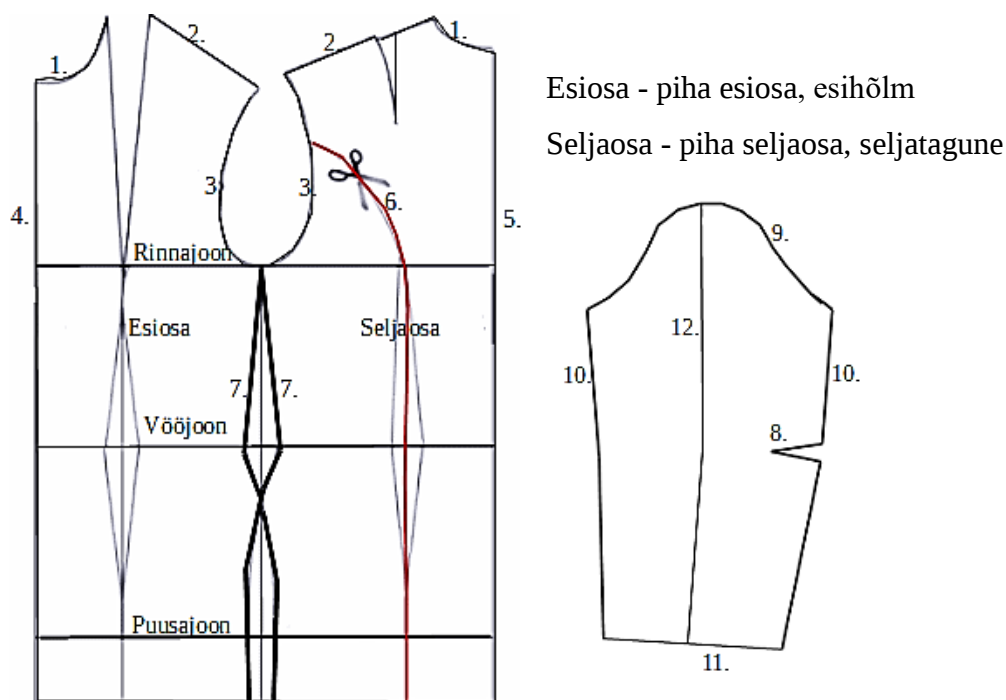
Praktilise töö aluseks olen võtnud meie talupojakultuuris kantud rüüde lõiked. Inspiratsiooni allikateks sai valitud kolm erineva lõikega rüüd - Helme ERM 3310, Kolga-Jaanist ERM A 446:916 ja Tormast ERM A 174:22 (vt lisa 2, foto 7, 9, 15). Praktiline töö seisnes materjali kogumises ja värvimises, kavandamises, lõike konstrueerimises ja modelleerimises, õmblemises.

Kollektsioon koosneb viiest mantlist. Lõiked on konstrueeritud suurusele 38/40. Materjaliks on kasutatud linast ja linase/puuvilla segust kangast. Kõik rüüd on valmistatud puuvillasest kangast voodriga. Õmblemiseks kasutasin tänapäevaseid õmblustehnoloogilisi töövõtteid.

Lisadesse olen paigutatud praktilise töö kavandid (lisa 3), materjali näidised (lisa 4), konstrueeritud lõigete joonised (lisa 5), tööprotsessi pildid (lisa 6) ja valminud kodumantli kollektsiooni pildid (lisa 7) ning töö ajakulu ja arvestuse kalkulatsioon tabelid (lisa 8).

Valdavalt on ka töös kasutatud fotod enda pildistatud. Kui foto allikas pärineb mujalt, siis on sellele viidatud.

Toon välja kasutatava sõnavara, mida oma töös olen lõigete üldlahenduste kirjeldamisel, konstrueerimisel ja õmblemisel kasutanud. Selleks olen teinud joonise (vt joonis 1), kus on numbriga markeeritud selgitust vajav koht lõikel. Terminoloogia aluseks olen võtnud Raissa Orlova & Mare Veenpere koostatud raamatu „Õpime rätsepaks“ (2011).

Joonis 1. Põhilõike joonis

1. Kaelakaar (esiosa ja seljaosa), kaelaauku kaar	8. Kõunarnuki sissevõte
2. Õlajoon (esiosa ja seljaosa), õlaõmblus	9. Varrukakaar
3. Käeaugukaar (esiosa ja seljaosa)	10. Varruka ühendusõmblus
4. Esikeskjoon	11. Varruka suu
5. Selja keskjoon	12. Varruka keskjoon
6. Selja reljeefõmblus, reljeefjoon	
7. Küljejoon (esiosa ja seljaosa), küljeõmblus	

1. LÜHIÜLEVAADE RÜÜDE NIMETAMISEST, KANDMISEST JA MATERJALIST

„Rüü on valgest linasest kangast õmmeldud ülerõivas, mida kandsid nii mehed kui naised. Rüü olevat Eestis nähtavasti kaunis vana ülikonnaosa. Hupeli järele olevat rüüd olnud eriliselt Tallinnamaa sõna. Ühes kohas esineb Hupeli sõnaraamatus see nimetus kujul *riid*, *riit*. Tartumaa murdes esitab Hupel tähendusliku vastse *pik-särk*. Lõuna-Eestis nimetati rüü, *rüüsid* aga Põhja- Eestis *rüü*.“ (Manninen 2009, lk 181)

Eesti rahvarõivaste hulgas on esemeid, mida ei peetud pidulikuks ja kanti töö tegemisel. Selleks oligi eelkõige nii meestel kui naistel ühine suvine kerge ülerõivas rüü. (Viires & Vunder 1998, lk 384- 385)

Igapäevariideid nimetati pidamise riieteks ehk töörrõivasteks. Pidamiseriided olid lihtsad, vastupidavad ning ilma kaunistusteta. Samas kasutati pidamisriietena esialgu pidulikuks puhuks ja käimarõivasteks tehtud, kuid ajaga vanaks ja määrdunuks muutunud esemeid. (Kaarma & Voolmaa 2015, lk 19)

Rõuges olevat rüüd kandnud ainult naised. Mihklis, Hallistes, Pärnu-Jaagupis mäletatakse, et rüü olevalt üldiselt mõlema soo riideese. Audru kandis on olnud rüü „rohkem meeste riie“ nagu ka Põhja-Eestis, kus ei tuntud seda naiste rõivana, pigem oli meeste rõivas (Peetri, Kose, Jõhvi). Rüüd kanti talvel pikk-kuue ja kasuka vahel, et need omavahel ei määrduks ning rüüd kanti ka halva ilmaga pikk-kuue peal. (Manninen 2009, lk 179-181) Järvamaalt on meeste rõivastuse kohta teada, et 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul kandsid rüüsid sauna- ja moonamehed ning paljud talumehed (EA 59: 282).

Eestis kasutati valgeid rõivaid ka suririideks. Hupeli teatel maeti surnu valges särgis. Lõuna-Eestis oli surirõivaks valge linane rüü. Valgeid rõivaid olid Eestis viimasele teekonnale kasutusel veel 19. ja 20. sajandi vahetusel. (Viires & Vunder 1998, lk 389)

1.1. Rüüde kandmine Tartu- ja Viljandimaal

E. Püssi poolt 1923. aastal kogutud arhiivimaterjalidest võib välja lugeda, et Puhjas on tarvitatud ja kasutusel olnud rüüd kirikus käimisel ning suvel. Rüü on tarvitusest ära jäänud juba nii 100 aastat tagasi ning rüüd talvel ei kantud. (ERM EA 3:353- 355) Ka Torma rüü ERM A 174:22 eseme legendis on mainitud, et rüüd kanti suvel.

Rõngust Pühaste külast kogutud arhiivimaterjali andmete järgi 1923. aastal „kandsid rüüd kõige rohkem karjapoisid, ka naisterahvad, mitte kunagi aga mehed“. Rüü oli küll pigem tööriie, kuid puhta ja korraliku rüüga mindi ka kirikusse. Neid kanti umbes 19. sajandi keskel, hiljem jäid kasutuselt ära. (ERM EA 2:279)

Manninen (2009, lk 179) kirjutab, et arhiivianndmed räägivad sellest, mida Karksi kihelkonna rahvas mäletanud: “Naised ja tüdrukud käisid suvel kirikus, valged rüüd igaühel seljas, nagu valged luiged“.

Hallistest 1924. aastal kogutud materjalis on kirjas, et „tarvitati rüüd suvel ja igal pool nii tööl olles kui ka kirikusse minnes“. Halva ilma puhul on rüüd kantud pikk-kuue (vammuse) peal. (EA 59:27-28) Arhiivimaterjalist pärit foto järgi võis rüü välja näha Halliste neiuul väga pidulik ja viisakas (vt foto 1) ning Karksi naisel pigem suvine rõivas (vt foto 2).

Foto 1. ERM Fk 440:1 Halliste neiu 1924. a.

(Allikas: <https://www.muis.ee/museaalview/649476>)

Foto 2. ERM Fk 1101: 7 Karksi naine suverõivastuses 1867. a.

(Allika: <https://www.muis.ee/museaalview/687983>)

Abja-Paluoja kogutud arhiivimaterjal on üles kirjutatud Liisa Lehise poolt räägitu. Ta oli rüüd kandnud 12-aastasena karjas käies. „Samuti pidid rüüd olema puhtad ning valged, kuna rüüdega käidi ka suvel kirikus“. (EA 94:292)

1.2. Tartu- ja Viljandimaa rüüde materjalikasutus

Rüüde materjali ja lõike puhul on esikohal olnud praktilisus, selle all on mõeldud vastupidavust ja mugavust (Viires & Vunder 1998, lk 384). Töörõivaste tegemiseks on kasutatud pigem takusemat (*paklast*) linast kangast, pidulikum riie valmistati peenemast pleegitatud linasest kangast.

Rõngust Pühaste külast kogutud arhiivimaterjalides on öeldud, et rüüd tehti valgest paklasest, harvem linasest riidest (ERM EA 2:279). Puhjas on mainitud, et rüü on õmmeldud peenikesest linasest riidest ja rüü pikkus ulatus poole sääreni (ERM EA 3:353).

Samuti on teateid Hallistest, kus on suviseks ülerõivaks olnud toimsest kangast linane rüü (ERM EA59:27). Abjast on teateid sellest, et suvel kanti linasest või takusest materjalist rüüsid (ERM KV 27:11, 77). Uue-Võidu vallast asuvatest taludest on teateid, et „karjasele olevat talu poolt tehtud meeste valgest takusest püksiriidest rüü“ (ERM KV 27:44, 278).

Eesti Rahva Muuseumi esemekogus olevad Helme, Karksi, Halliste ja Kolga- Jaani ERM 14043 rüüde materjaliks on kasutatud labases koes valget pleegitatud linast kangast ning iga rüü kangas on erineva koetihedusega. Kolga-Jaani ERM A 446:916 ja Torma ERM A 174: 22 ja ERM 197 rüüde materjaliks on kasutatud risttoimses koes kootud valget pleegitatud linast kangast. Kõik rüüd on õmmeldud käsitsi linase niidiga ja need on ilma voodrita.

Peatüki kokkuvõtteks võib tõdeda, et rüüd on olnud sõltuvalt piirkonnast nii meeste kui ka naiste rõivaese. Seda on kantud nii suvel kui talvel ja nii igapäevaseid toiminguid tehes kui ka pidulikematel juhtudel. Argisemad rüüd õmmeldi takusemast riidest, pidulikud pleegitatud valgest linasest. Kangas kooti kas labases või risttoimses koes.

2. TARTU- JA VILJANDIMAA RÜÜDE LÕIKELINE LAHENDUS

I. Manninen (2009, lk 179) on oma mogograafias „Eesti rahvariiete ajalugu“ kirjeldanud kuute erinevat rüü lõikelist lahendust üle Eesti. Nii seminaritöö (Illus 2019) kui käesoleva lõputöö raames tehtud uurimistööpõhjal võin täheldada, et Tartu- ja Viljandimaal esineb nelja lõikelise lahenduse variandi kasutamist (vt lisa 1).

ERM esemekogus uurisin kõik Tartu- ja Viljandimaa säilinud rüüd (20 eset) ning vaatluse tulemustest olen koostanud lõikelahenduse tüüpide jaotuse põhjal tabeli (vt lisa 1).

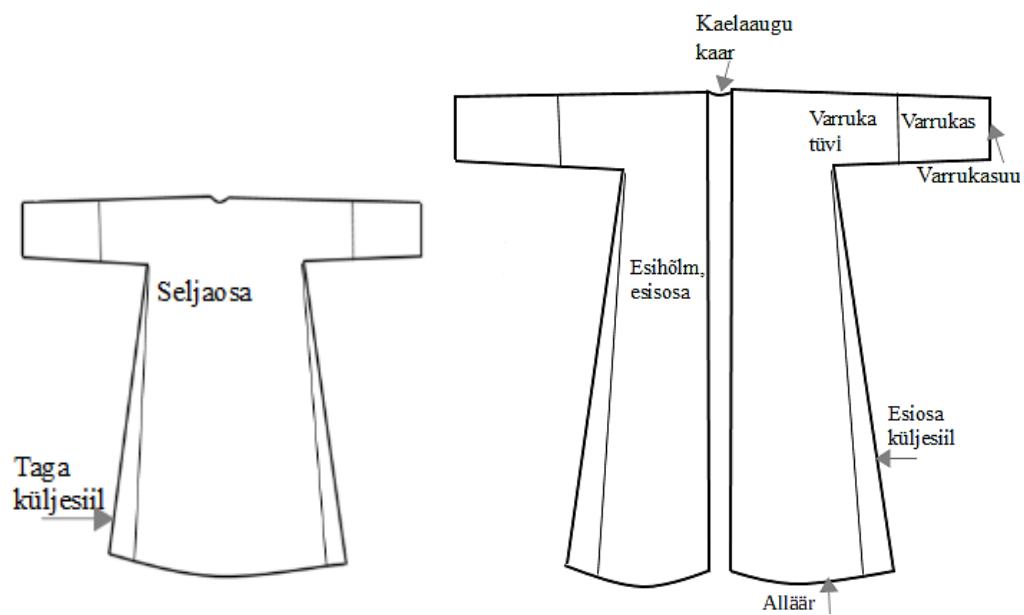
Selles peatükis kirjeldan nelja erineva rüü lõikelist lahendust põhjalikumalt, igat lahendust ühe rüü näitel. Valimisse sai võetud Helme ERM 3310, Kolga-Jaani ERM 14043 ja ERM A 446:916 ning Torma ERM A 174: 22 ja ERM 197 rüüd.

2.1. Mulgimaa rüüde lõikeline lahendus

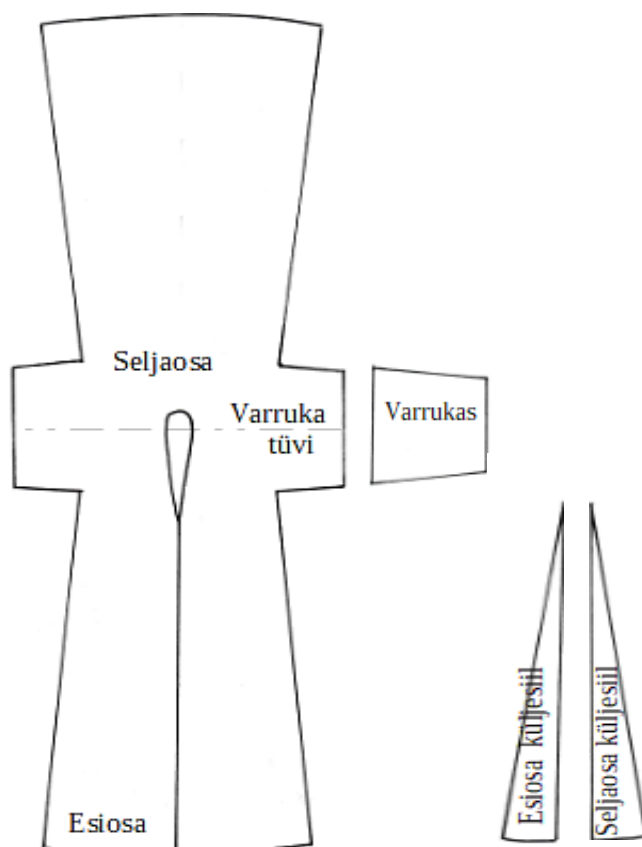
Helme rüü ERM 3310 lõige (vt joonis 2) on võrdlemisi sarnane särgi lõikega. Muuseumi esemest foto on näha lisa 2, foto 7. Niisuguse lõike lahendusega rüüd on ERM-i esemekogus pärit Mulgimaalt – Hallistest 14 ja Karksist 1 rüü. Lisaks on fotoarhiivi piltidel näha sarnase lõikega rüüd Karksi naise (ERM Fk 1101:7) ja Halliste neiu (ERM Fk 440:1) seljas (vt foto 1 ja 2).

Selja- ja esiosa on välja lõigatud samast kangalaiusest (kangatükist) ning on ilma õlaõmblusteta. Esiosa on eest lõigatud kaheks hõlmaks kuni kaelaauku kaareni. Küljejoon ei ole lõigatud sirgelt vaid laieneb allääreni. Varruka tüvikud (vt joonis 3) on lõigatud koos selja- ja esiosaga ning varrukas on jätkatud eri riidetükiga.

Mõlemale küljele on laiust on juurde antud kahe kolmnurga kujulise küljesiiluga, mis ulatub kaenlast allääreni - üks siilu serv on õmmeldud esiosa ja teine siilu serv tagaosaga külge. Siilud on omavahel ühendatud küljejoonel. Kraed ja taskud puuduvad ning esihõlma kinnitus on rinna kohalt kinnitatud paelaga.

Joonis 2. Lõikelise üldmulje joonis Helme ERM 3310 järgi

Joonis 3. Helme rüü lõige ERM 3310

2.2. Kolga-Jaani rüüde lõikeline lahendus

ERM-i esemekogus on säilinud kaks Kolga-Jaani (ERM 14043; ERM A 446:916) rüüd, mis lõikeliselt üksteisest erinevad.

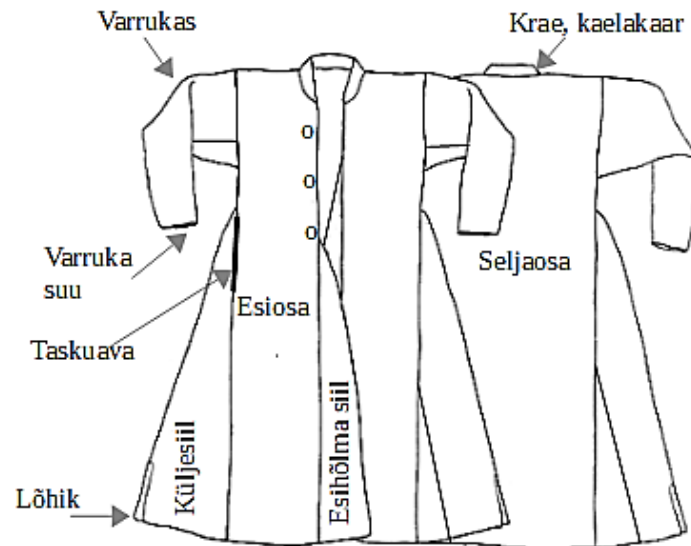
Kolga – Jaani rüü ERM 14043 (vt joonis 4) on lõikeliselt sarnane laia seljaga ning puusadega pikk-kuue lõikele. Muuseumi esemest fotot, vaata lisa 2, foto 8.

Selja- ja esiosa on välja lõigatud samast kangalaiusest (kangatükist) ning on ilma õlaõmblusteta (vt joonis 5). Selg on ühtlaselt lai ja küljejoon on lõigatud sirgelt allääreni. Esiosa on eest lõigatud kaheks hõlmaks kuni kaelaauku kaareni. Kaelakaar on lõigatud kaarjalt. Rüül on eraldi külge õmmeldud 2,5 cm laiune ja otsast kahanev püstkrae.

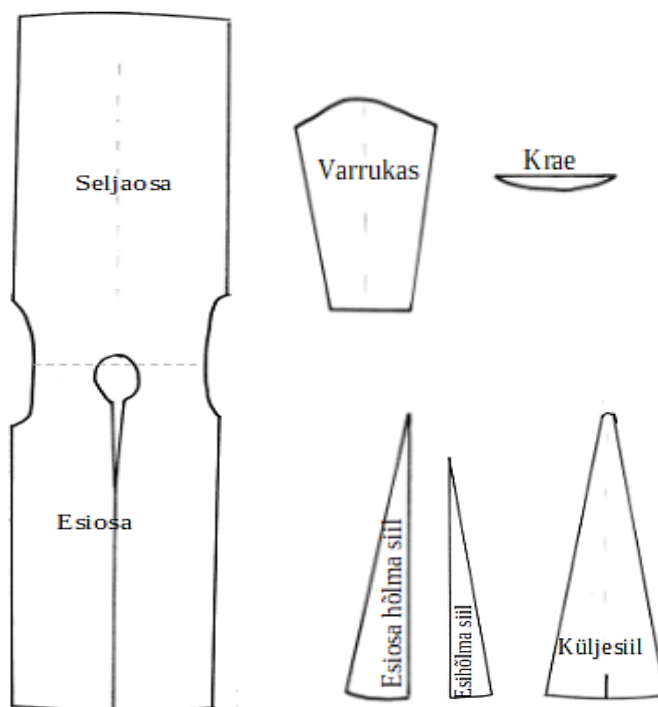
Mõlema küljele on laiust juurde antud kolmnurga kujulise küljesiiluga, mis ulatub kaenlast allääreni. Siilu tipp on kumerdatud (vt joonis 4 ja 5) ja allääres keskel lõhik (*lõhandik e. raius*). Paremal pool esihõlmale on jäetud küljejoone õmbluse ja siilu vahel püstine taskuava ja seespool on taskukott.

Esihõlma sirge serva külge on lisatud kolmnurksed siilud. Esihiilude pikkus on erinev - alumine vasak hõlma on pikem ja ulatub kuni rinnajooneni, pealmisel paremal hõlmal lühem ja ulatub vöökohani (vt joonis 4). Kinnituseks on linasest niidist käsitööna tehtud nõöbid.

Varrukad on eraldi välja lõigatud. Varrukasuu osas on varruka ühendusõmblusesse jäetud väike kaarjas 6 cm pikkune lõhik.

Joonis 4. Lõikelise üldmulje joonis Kolga-Jaani ERM 14043 järgi.

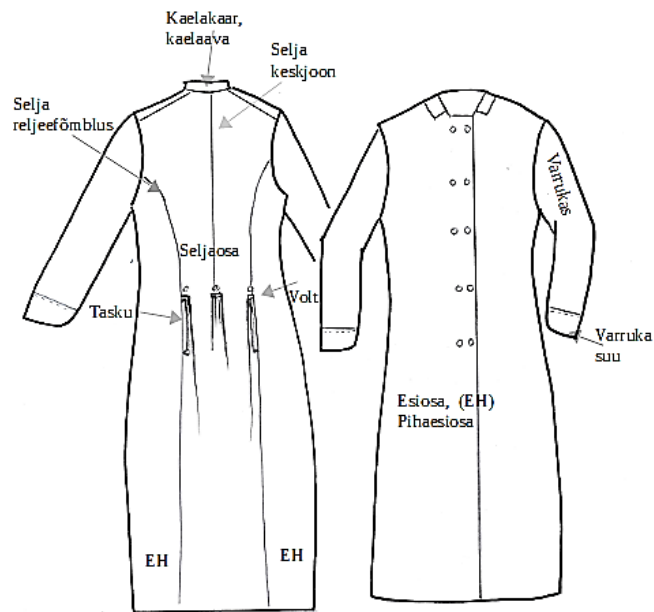

Joonis 5. Kolga-Jaani lõige ERM14043

Oletatavalt on arhiivimaterjalis mainitud kirjelduse põhjal Rõngu rüüd olnud sellise lõikelise lahendusega (ERM EA 2:279).

Kolga-Jaani rüü ERM A 446:916 (vt joonis 6) sarnaneb lõikeliselt händadega kuue lõikele, kuid händade asemel on sügav volt. Muuseumi esemest fotod, vaata lisa 2, fotod 9-12.

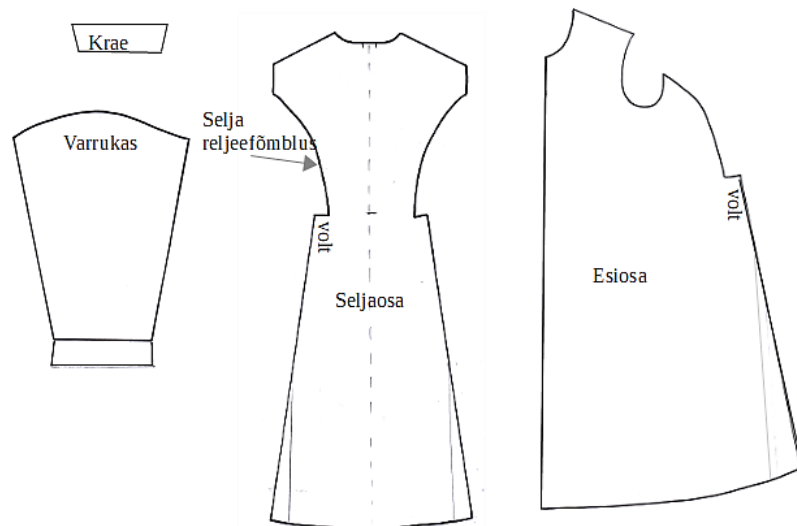
Kehaosa koosneb kolmes osast - kahest esi- ja ühest seljaosast (vt joonis 7), õlajoon jääb selja peale ning rüül küljejoon puudub. Seljaosal reljeefõmblus kitseneb kaarjalt abaluust kuni vöökohani (vt joonis 6 ja 7). Selja- ja esiosa reljeefjoont on vööjoonelt laiendatud niipalju, mis on vajalik olnud voldi tegemisel, voldi sügavus 3 cm (vt joonis 7). Vööjoonelt reljeefõmblus ei ole lõigatud sirgelt vaid laieneb allääreni. Selja keskjoonele on kaelaaugu kaarest kuni vööjooneni tehtud vastandvolt 1 cm.

Joonis 6. Lõikelise üldmulje joonis Kolga-Jaani rüü ERM A 446:916 järgi.

Taskud jäävad selja reljeefõmbluse ja voldide vahele, taskul on eraldi õmmeldud taskuliist (vt lisa 2, foto10). Vasakul taskul taskukott, paremal ainult taskuava. Kõik voldid selja vöökohal on kinnitatud nõõbiga (vt lisa 2, foto 11).

Hõlmad kattuvad eest üksteise peale ja kinnituvad kahe nõõbi reaga. Rüül on eraldi külge õmmeldud 6,5 cm laiune mahakeeratav krae. Varrukas on õmmeldud ühes tükis, varrukasuu otsast kangas tagasi keeratud 9,5 cm ulatuses ning varruka ühendusõmbluse juurest kaarjas ja avatud 6 cm pikkuselt (vt lisa 2, foto12).

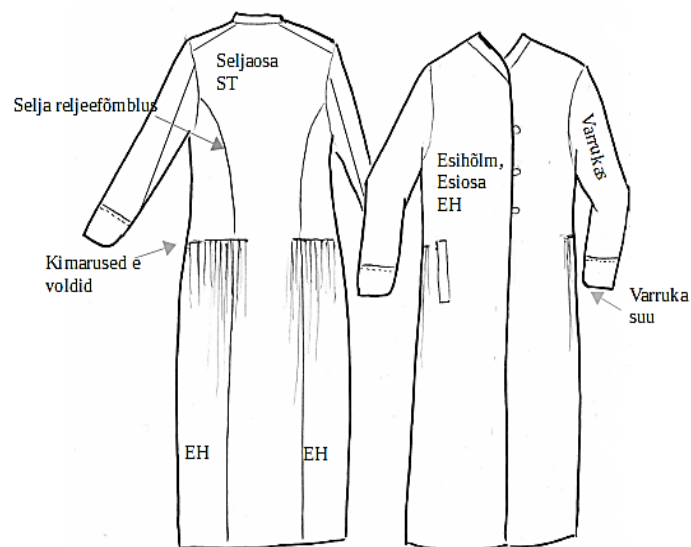
Joonis 7. Kõlga- Jaani rüü lõige ERM A 446:916

Oletatavalt on arhiivimaterjalis mainitud kirjelduse põhjal ka Puhja rüüd olnud Kõlga- Jaani ja Torma lõikelise lahendusega (ERM EA 3:353). Arhiivimaterjalis on Puhja rüü liigitatud naiste ülikonna alla (ERM EA 3: 341).

2.3. Torma rüüde lõikeline lahendus

ERM-i esemekogus on säilinud kaks Torma (ERM A 174:22; ERM 197) rüüd, mis lõikeliselt on praktiliselt sarnased, on mõned väikesed erinevused. Muuseumi esemetest fotod, vaata lisa 2, fotod 13-16.

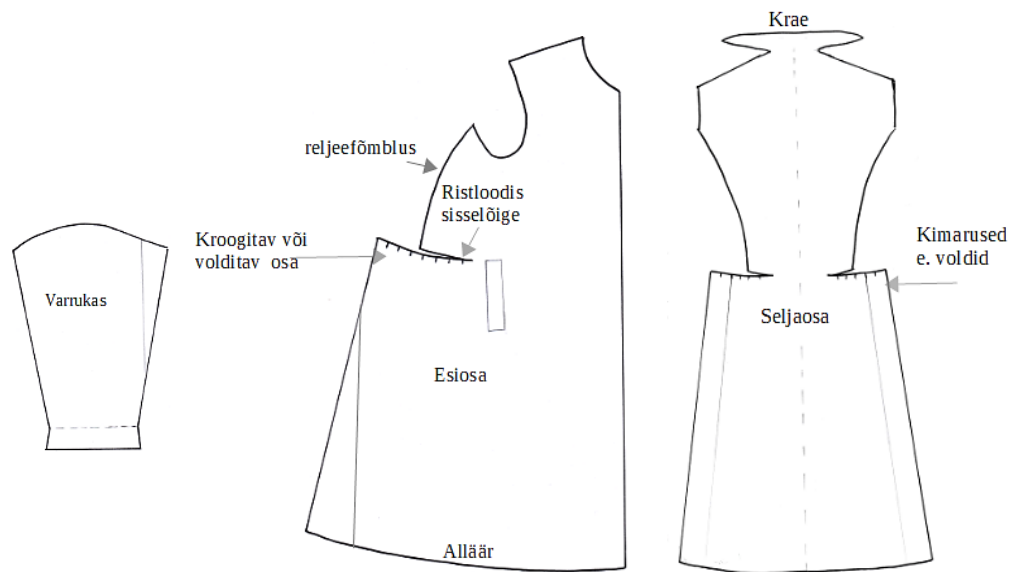
Torma meeste rüü ERM A 174:22 kehaosa koosneb kolmes osast - kahest esi- ja ühest seljaosast (vt joonis 9), õlajoon jääb selja peale. Seljaosal reljeefõmblus kitseneb kaarjalt abaluust kuni vöökohani (vt joonis 8 ja 9), rüül küljejoon puudub. Seljaosa on lõigatud välja koos kraega (püstkrae), laius 5 cm (vt joonis 9).

Joonis 8. Lõikelise üldmulje joonis Torma rüü ERM A 174:22 järgi.

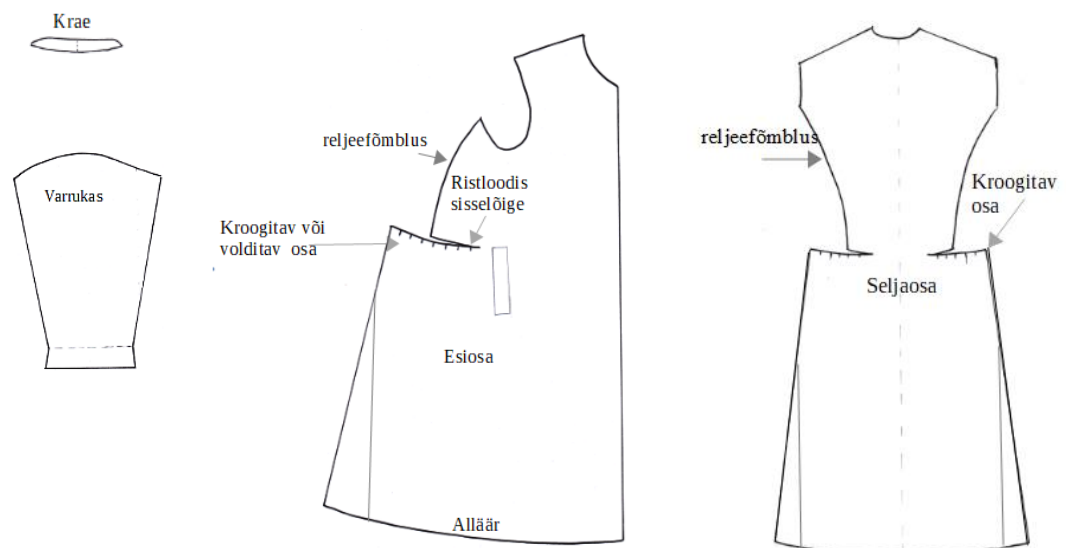
Rüüdel on selja reljeefõmbluse juurest kuni oletava küljejooneni kahes rühmas *kimarused* e voldid (vt joonis 8 ja lisa 2, foto 16). Nende tegemiseks on selja- ja esiosa vöökoha kõrguselt vastavalt lõiget laiemaks lõigatud ning lisaks tehtud *ristloodis sisselõige* e. selja vööjoone sisselõige (vt joonis 9) (Manninen 2009, lk 180). Voldid on paigutatud ristloodis sisselõike vahele. Voldi sügavus on 1 cm ning ühe külje peal on kokku 14 volti ühe suunas selja poole. Seljaosale on kimaruste laiuseks lisatud juurde eraldi kanga tükk. Vööjoonelt reljeefõmblus ei ole lõigatud sirgelt vaid laieneb allääreni.

Hõlmad eest vöökohast kattuvad ja on kinni kahe haagiga. Paremal hõlmal on üks taskuava koos taskukotiga ja sinna on eraldi taskuklapp peale pandud. Vasakul tasku puudub. Varrukas on kaheosaline, varrukasuu otsast kangas tagasi keeratud 10,5 cm ning varruka ühendusõmbluse juurest kaarjas ja avatud 4 cm pikkuselt.

Joonis 9. Torma rüü ERM A174:22 lõige

ERM 197 Torma rüü on lõikeliselt suhteliselt sarnane ERM A 174: 22 rüüle, on mõned väiksed erisused (vt joonis 10). Püstkrae on lõigatud eraldi ja on 6, 5 cm lai. Varrukas on õmmeldud ühes tükis ja varrukasuu äärest palistatud. Puusal voltide asemel on kimarused kroogitud ristloodis sisselõike vahele (vt lisa 2, foto 14).

Joonis 10. Torma rüü ERM 197 lõige.

3. PRAKTIINE TÖÖ – KODUMANTLITE KOLLEKTSIOONI KAVANDAMINE JA TEOSTAMINE

Lõputöö praktilise osana olen saanud inspiratsiooni meie talupojakultuuris kantud rüüde lõikelahendustest ning neist lähtuvalt olen kavandanud mudelid, konstrueerinud lõiked ning valmistanud erinevatest materjalidest suviste kodumantlite rõivakollektsiooni. Käesolevas peatükis kirjeldan inspiratsiooni kujunemist, materjali kogumist ja värvimist, kolme erineva lõike konstrueerimist ja modelleerimist ning põhjalikumalt viie erineva mudeli valmimise tööprotsesse ja õmblemist.

Kodumantli mõiste – 1938. aastal ilmus ajalehes Uus Eesti artikkel, kus tutvustati uudeid kodumantleid: „Kodumantel on uudis, mida Pariisis lansseeriti kõigis mõeldavais variatsioonides. Seda kantakse hommikul öösärgil, kui soovitakse kiiresti riietuda, ja õhtul, kui soovitakse mugavalt olla. Kodus võib uues kodumantlis tõesti elegantne olla. Nad on kas maani pikad või põlvini lühikesed olenedes sellest, kas on tegemist praktilise hommikukleidiga või pidulikuma kodumantliga, mida võib selga tõmmata siis, kui saavad külla mõned õige lähedased sõbrad,.. (Uudne kodumantel 1938, lk 7)

Kirjeldataud on krae ja varruka tegumoodi ning mantli pikkust. Välja on toodud mantli eeskuj, milleks olnud kahtlemata suvised rannamantlid. Lõikeliselt on olnud need maani pikad ja kellukeselikud, vöökohani nõõbitavad ning kõndimisel esihõlmad lehvivad, nii et aluskleit on nähtav. Materjali kohta on kirjutatud, et on taotletud ekstravagantseid materjalikominatsioone. (Uudne kodumantel 1938, lk 7).

Joonis 11. Uudne kodumantel

(Allikas: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=uuseesti19380220.2.69>)

3.1. Inspiratsiooni selgitus ja sihtgrupp

Linane kangas kui naturaalne materjal on alati minu lemmik olnud. Seminaritöös (Illus 2019) uurisin Halliste ja Karksi linaseid rüüsid ning sealt sündiski algne idee – mõtlesin, kuidas sellist imelihtsalt lõiget kaasajastada tänapäeval kantavaks rõivaesemeks. Halliste rüüd on kõik ühe lõikega ning lähtudes soovist ikkagi teha rõivakollektsioon, otsisin ma juurde veel erineva lõikega rüüsid Tartu- ja Viljandimaa piirkonnast.

Inspireeriv oli lugeda, et rüü on olnud suvine argipäevarõivas, nii mõtlesin ka mina, et kodumantlid kannavad sama mõtet edasi. Ajalooarhiividest on teada ka seda, et rüü on tarvitusest ära jäänud juba nii 60-100 aastat tagasi. Tänapäeval on ajavahemik veelgi pikem. See omakorda inspireerib ja paneb mõtte liikuma, et tarvitusest ära jäänud esemed tuua lõike kaudu tagasi kaasaega ja sobitada tänapäeval saadaolevate kangastega.

Kollektsiooni eesmärk on rakendada pärimuslikku kultuuripärandit ehk etnograafilist lõikelist tegumoodi kodumantli kollektsioonina, mida sobiks kanda suvisel ajal. Kodumantlid on mõeldud kandmiseks igapäevarõivana soojemal ajal ja loodud naistele, kes oskavad hinnata kultuuripärandi olemust ning soovivad eristuda, kandes etnograafilise lõike järgi valmistatud kodumantleid ja naistele, kellele meeldivad naturaalsed materjalid ning kanga kortsumine ei tekita probleemi.

3.2. Kavandamine, lõigete konstrueerimine ja materjali valik

Moejooniste kavandamisel pean väga oluliseks seda, et materjalid on eelnevat ette varutud. Nii saan ma lähtudes olemasolevate kangaste võimalustest kujutada terviklik pilt sellest, milline võiks rõivaese välja nägema hakata. Kavandasin oma moejoonised pabernuku tehnikas (vt lisa 3). Selleks, et ka kanga muster paistaks silmale samasugune kui valmistatul esemel, tuli vähendada arvutis muster proportsionaalselt sama väikseks, kui on figuuri kujund.

Kollektsiooni kõigi mudelite kavandamisel lähtusin Halliste ERM 509:5035, Kolga-Jaani ERM 446:916 ja Torma ERM A174:22 rüüde põhilõigetest. Tegin mantlite moejooniseid

naistele kaheksa ja lastele kaks. Kavandid on numbritega täihstatud ja nähtavad lisa 3. Valikusse võtsin moejoonised numbriga 3, 5, 8, 9 ja 10.

Lõigete konstrueerimise aluseks võtsin endale konstrueeritud põhilõike (vt lisa 5, joonis 26-28), mis vastab number 38/ 40-le. Põhilõige on konstrueeritud Mülleri & Sohn süsteemi järgi, mis on töötatud välja Saksamaal Münchenis, 1891. aastal ning Euroopas kõige laialdasemalt kasutusel olev konstrueerimise metoodika. Põhilõike valmistamise puhul läheb vaja väheseid figuurimõõte – rinna-, vöö-, puusa- ja kaelaümberrõõtu, kasv ning varruka pikkus, ülejäänud mõõdud tuletatakse baasmõõtudest vastavate valemite abil.

Põhilõikest konstrueerisin kolm erinevat lõiget, lähtudes Helme, Kolga-Jaani ja Torma ERM rüüde lõikelisest tegumoest. Kohandasin varrukad ja krae lõiked ning ei lisanud rõivastele taskuid. Esialgu tundus põhilõike sissevõtete ja küljeõmbluse ülekandmine konstrueerimisel teise kohta päris keeruline. Kuna see etapp oli keeruline, palusin konsultandi abi.

Kasutasin oma töös esemete valmistamiseks tänapäeval kaubanduses müüdavaid ja kasutusel olevaid kangaid ja kangajääke. Kasutanud olen oma töös linast ja puuvillast nii ühevärvilist kui trükitud mustriga kangast. Kuna olin otsustanud teha mantlid voodriga, siis kõigil esemetel on voodriks õhuke puuvillane kangas. Kasutusse sai võetud ka üks kodune linane laudlina, mille sain materjalina ära kasutada siiludeks ja varruka otsteks.

Vajalikus värvitoonis kanga saamiseks värvisin ise materjali. Värv, mida soovisin saada, oli purpurpunast tooni. Kasutasin Vello Laumetsa puuvillasele kangale mõeldud värve ja soovitud tooni saamiseks kasutasin 800 grammi kanga kohta 30 g kirsipunast, 10 g roostepuuni ja 5 g musta värvipulbrit. Kõik pulbrid lahustasin eraldi ja segasin kokku alles värvipotis. Värvimisprotsessi ja kanga tulemusi (vt 6 lisa, foto 17 ja 18).

MUDEL 1. Lõige on konstrueeritud Helme ERM 3310 rüü järgi ning lõike olen jätnud originaalilähedaseks. Veidi avaramaks muutsin vaid seljaosal kaelakaart. Mudel 1 konstrueeritud lõiget saab vaadata lisa 5, joonis 29. Selle lõike järgi valmib kaks kodumantli mudelit 1A (vt joonis 12) ja 1B (vt joonis 13) erinevast materjalist. Mudel ühele kavandatud moejooniseid ja tehniline joonis, vaata lisa 3, joonis 17-19.

Mudeli **1A** materjaliks on kasutatud naturaalses labases koes halli linast kangast. Varrukate otstesse ja siiludeks on kasutatud taaskasutatud linast laudlina. Voodriks on kasutatud ühevärvilist puuvillast kangast. Kinnitusaas on tehtud samast pealiskanga harutatud koelõngast. Materjali näidised vaata lisa 4.

Joonis 12. Mudel 1A kavand

Joonis 13. Mudel 1B kavand

Mudeli **1B** materjaliks on kasutatud labases koes trükitud värvilist linase- ja puuvillasegu kangast. Varrukate otstesse ja külje siiludeks on kasutatud enda värvitud linase- ja puuvillasegu kangast. Voodriks on kasutatud muustrilist puuvillast kangast. Kinnituspaelad on tehtud samast pealiskangast harutatud koelõngast. Materjali näidist vaata lisa 4.

MUDEL 2. Lõige on konstrueeritud Torma ERM A174:22 lõikelahenduse järgi, kus õlajoon jääb selja peale. Konstrueerimisel põhilõike olen jätanud originaalilähedaseks (vt lisa 5, joonis 31) ja moejoonis (vt joonis 14). Mudel kahele kavandatud moejooniseid ja tehniline joonis - vaata lisa 3, joonis 20-22.

Kohandatud on krae pikkust enda kaela kaare järgi. Varrukale on lisatud küünarnuki sissevõte, et varrukale tekiks liikuvust juurde. Lisaks muutsin algset lõiget selle poolest, et kavandasin selle mudeli ilma varrukasuu tagasi keeratud osata.

Joonis 14. Mudel 2 kavand

Materjaliks on kasutatud labases koes trükitud värvilist linase- ja puuvillasegu kangast. Krael ja seljal 10 cm laiune siil sai tehtud linase- ja puuvillasegu ning vooder kivipestud (pehmendatud) õhukest linasest kangast, mille värvisin ise punaseks. Kinnitusaasad on tehtud puuvillasest niidist. Kinnituseks on kasutatud kangaga kaetud nõõpe, mis on üle värvitud tekstiilvärviga. Mantli õmblemiseks kasutatud materjalide näidiseid vaata lisa 4.

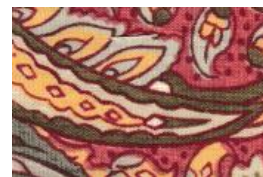
MUDEL 3. Lõige on konstrueeritud Kolga-Jaani ERM 446:916 lõikelahenduse järgi, kus õlajoon jääb selja peale. Konstrueerimisel põhilõike olen jättnud originaalilähedaseks (vt lisa 5, joonis 30). Selle lõike järgi valmib kaks kodumantli mudelit 3A (vt joonis 15) ja 3B (vt joonis 16) erinevast materjalist. Mudel kolmele kavandatud moejooniseid ja tehniline joonis vaata lisa 3, joonis 23-25.

Mudelil **3A** on kohandatud krae lõiget, mis on tehtud püstkraeks. Varrukale on lisatud küünarnuki sissevõte ja varrukasuule on lisatud eraldi tagasikeeratav osa teisest kangast. Kinnitusaasad on tehtud samast pealiskangast harutatud koelõngast.

Materjaliks on kasutatud suuremustrilist linast žakaarkangast, varrukatel ja krael labases koes halli linast kangast. Voodriks on kasutatud mustrilist puuvillast kangast. Kasutatud materjali näidised, vaata lisa 4.

Joonis 15. Mudel 3A kavand

Joonis 16. Mudel 3B kavand

Mudeli **3B** põhilõikel olen kohandanud õlajoont, mis on toodud õla peale. Varrukale on lisatud küünarnuki sissevõte ning varrukasuu ei ole tagasi keeratud. Originaalilähedaseks olen jätnud mahakeeratava krae. Kinnituseks on kasutatud kangaga ülelöödud nõõpe, mis on üle värvitud tekstiilvärviga.

Materjaliks on labane takune linane värvitud poekangas, voodriks on kasutatud muustrilist puuvillast kangast. Kasutatud materjali näidiseid vaata lisa 4.

3.3. Kodumantlite õmblemise protsess

Käesolevas peatükis kirjeldan lähemalt kodumantlite valmimisprotsessist. Olen kirja pannud tööprotsessi etapid mudelite kaupa. Kirjeldan juurdelõikuse ja õmblemise etappe selle eesmärgiga, et tulevikus saan kasutada oma tööd tööjuhiseks samalaadsete toodete tegemisel.

Kõik linsed kangad on eelnevalt pestud läbi 60 kraadiga pesumasinas, seda selleks, et rõiva tegemisel ja hilisemal hooldamisel vältida kanga kokku tõmbamist. Trükitud värvilist linase- ja puuvillasegu kangast ei pidanud vajalikuks pesta, sest see ei tõmba peale pesu kokku. Iga mantliti valmistamiseks kulus materjali nii pealiskangale kui ka voodrile 2,5 meetrit.

Väljalõikamisel arvestasin lõikeservadele juurde õmblusvaru 1 cm. Märkisin pealiskangal kõigil esemetel (traageldasin teist värvi niidiga) ära rinna-, vöö- ja puusajoone mõlemal hõlmal. Käeaugukaarel ja varrukakaarel vastandmärgid ning samad märged tegin ka voodrile. Esihõlma ja kaelaaugu kaarele on tugevduseks kasutatud liimiriide riba (vt lisa 5, foto 19, 20).

Kõik õmblemise etapid on tehtud korraga nii pealiskangal kui ka voodril korraga. Hargnevate lõikeservade ääristamise tegin overlok-õmblusmasinaga. Kõik õmblused on tehtud õmblusmasinaga, käsitsi peitepisteõmblust on kasutatud rõivaste allääres ja varrukasuul. Voodrid alt jäetud lahti, et oleks parem rõivast hooldada ning alläär ei hakkaks kuidagi kiskuma.

3.3.1. MUDEL 1

Mudel 1A ja 1B on Helme rüü lõike järgi õmmeldud mantlid. Selja- ja esiosa on välja lõigatud samast kangalaiusest (ühest kangatükist) ning on ilma õlaõmblusteta (vt joonis 3). Eelnevalt tegin proovitöö vanast voodiriidest, et kui vaja lõiget kohanda, siis saan seda teha valmis õmmeldud kodumantlid, vaata lisa 7, fotod 26-28.

Õmblemise etapid

1. Liimiriideriba (2 cm laiune) kinnitamine kanga pahemale poole - esikeskjoonele ja kaelakaarele, voodril ainult kaelakaarele (vt lisa 6, foto 19 ja 20).
2. Varruka ühendamine varruka tüvikuga, õmblusvaru (edaspidi õv) maha pressimine varrukatüviku poole. Küljesiilu ühendamine esiosa külge, õv paha pressimine esiosa poole.
3. Varruka ja küljesiilu küljeõmbluste ühendamine. Õv maha pressimine tagaosa poole.
4. Pealiskanga ja voodri ühendamine omavahel. Ühendamine algab ühest hõlma aalläärest üles kaelakaareni ja siis sealt alla teise hõlma aallääreni. Voodri keeramine sissepoole ning esikeskjoone õv maha pressimine.
5. Varrukasuul voodri ühendamine pealiskangaga. Hallil linasel mantlil on vooder pandud ainult varruka tüvikuni.
6. Aallääre parajaks mõõtmine ja õmblemine. Aasa, paela tegemine ning nõöbi õmblemine (vt foto 3 ja 4). Voodri kinnitamine - kaenlaaukudes tehtud aaskinnitused pealiskangaga ja voodri õv külge.

Lisatud on pildid esikinnistest, sest üldvaate piltidel neid kinnise detaile hästi näha ei ole.

Foto 3. Esikinnis aas mudel 1A

Foto 4. Esikinnis punutud pael, mudel 1B

3.3.2. MUDEL 2

Mantel on Torma rüü lõike järgi õmmeldud. Lõike paigutust peegelpildis teha ei saanud, kuna kanga muster kordus ainult poolteist korda ja ühele poole. Seega sättisin suuremad lilled peegelpildis ühe kõrgusele. Valmis õmmeldud kodumantel, vaata lisa 7, foto 29-31.

Õmblemise etapid

1. Liimiriide riba kinnitamine (3 cm laiune) esikeskjoonele, kaelkaarele, vöökohas asuva ristloodis sisselõikele (1,5 cm laiune) õv tugevduseks (vt lisa 5, foto 21).
2. Seljaosale ühevärvilise kanga lisamine alumisel osale voltide jaoks. Esi- ja seljaosa reljeefõmbluse ühendamine kuni vöökoha sisselõikeni, sisselõige jääb avatuks (vt lisa 5, foto 22). Esi- ja tagaosaga alumisse osa ühendamine. Õv maha pressimine kanaga pahemalt poolt esiosa poole.
3. Voltide tegemine 13 tk 1 cm laiused ristloodis sisselõike (vööjoone sisselõike) kohal. Nööpnõeltega kinnitamine ühesugusteks voltideks (vt lisa 5, foto 22), voltide traageldamine. Voltide õmblemine 0,6 cm kauguselt lõikeservast ning lõikeserva äärestamine overloriga. Voodril voltimine hõredamalt, seega tekivad laiemad voldid. Õv maha pressimine kaelakaare poole. Kanga paremalt poolt ühendusõmblusest 0,2 cm kauguselt läbi tepitud (vt lisa 6, foto 23).
4. Õlaõmbluste ühendamine esi ja tagaosaga ja õv maha pressimine selja poole.
5. Krae valmistamine. Aluskraele ja pealiskraele liimiriide kinnitamine kanga pahemale poole. Paremad pooled vastamisi ülemise serva ühendamine, ümberkeeramine ja õv maha triikimine, nii et üks millimeeter õmblust jääb aluskrae poole (läbi niiske lapi). Valmis krae traageldamine kaelakaarele pealiskanga külge.
6. Varrukal küünarnuki sissevõtte õmblemine, õv maha pressimine õla poole. Varruka küljeõmbluse ühendamine, õv pressimine selja poole. Varrukakaarele lisaniidi traageldamine, et õmblemisel ei veniks. Varruka ühendamine käeaugu kaarele. Õv maha pressimine õla poole, kuna teistpidi venib õv ära.
7. Pealiskanga ühendamine voodriga. Eelnevalt lõikeservad kohkuti ja nööpnõeladega kinni jälgides, et vöökoha ja puusajooned ühtiksid mõlemal kangal vastamisi. Ühendamine algab ühest hõlma aalläärest üles kaelakaareni ja siis sealt alla teise hõlma allääreni. Jälgima peab krae õmblemist kahe kanga vahel. Voodri keeramine sisse poole ja õv maha pressimine. Varrukasuu ühendamine voodri kangaga, õv maha pressimine.
8. Allääre parajaks mõõtmine ja õmblemine. Kinnitusaasade tegemine (vt foto 5), nööpide õmblemine. Voodri kinnitamine - voodri kangal kaenlaaukudes, õlgadel ja reljeefõmblusel tehtud aaskinnitused pealiskangaga õv külge.

Lisatud on pilt esikinnisest, sest üldvaate piltidel kinnise detail ei ole hästi nähtav.

Foto 5. Mudel 2 aasadega esikinnis

3.3.3. MUDEL 3

Mudel 3A ja 3B on Kolga-Jaani rüü lõike järgi õmmeldud mantlid.

Mudel 3A puhul jälgisin lõike paigutamisel, et esihõlmadele jääb muster peegelpildis. Väljalõikamisel märkisin ka niidiga seljataguse voldi koha, traageldasin niidi sisse kahe sentimeetri kauguselt selja keskjoonest. Juurde sai arvestatud esihõlmale tagasikeerata osa (katteriide osa), mis jääb ka pealiskanga materjalist. Selle arvelt tuli esihõlma voodrikangas teha väiksem.

Mudel 3B esikeskjoonele on lisatud juurde ülekäigu laiust niipalju, et mõlemad hõlmad kattuvad üksteise peale nõõpaugu jagu. Samamoodi sai arvestatud ka katteriide osa. Valmis õmmeldud kodumantlid, vaata lisa 7, foto 32-35.

Õmblemise etapid

1. Liimiriide kinnitamine esihõlmadele (16 cm laiune), õlaõmblustele liimiriide riba (1,5 cm). Kanga on väga habras ja hargnev.
2. Seljakesjoonel voldi õmblemine, vöökohani kinni. Voldi pressimine läbi märja kanga nii, et jääks vastandvolt. Liimiriide riba (2cm) kinnitamine selja kaelaaugu kaarele. Esihõlmal esikeskjoonelt katteriide osa maha triikimine.
3. Esi- ja seljaosa reljeefõmbluse ühendamise. Õv maha pressimine kanga pahemalt poolt läbi märja kanga nii, et seljavoldid ja õv jääb esihõlma poole. Voldid kinnitatud pealiskangal ahelpestes tikandiga, puuvillase niidiga (vt lisa 6, foto 24 ja 25). Õlaõmbluste ühendamise ja õv maha pressimine.

4. Varrukal küünarnuki sissevõtte õmblemine, õv maha pressimine õla poole. Varruka küljeõmbluse ühendamine, õv pressimine selja poole. Varrukakaarele lisaniidi traageldamine, et õmblemisel ei veniks. Varruka ühendamine käeaugu kaarele. Õv maha pressimine õla poole, kuna teistpidi venib õv ära jääb lakkima.
5. Krae valmistamine. Aluskraele ja pealiskraele liimiriide kinnitamine kanga pahemale poole. Ülemise serva ühendamine, ümberkeeramine ja õv maha triikimine, nii et üks millimeeter õmblust jääb aluskrae poole (läbi niiske lapi). Valmis krae traageldamine kaelakaarele pealiskanga külge.
6. Pealiskanga ühendamine voodriga. Tööprotsess on sama mis mudel kahel punkt seitse.
7. Varruka käänisele (vt foto 6) liimiriide kinnitamine pahemale poole, küljeõmbluse õmblemine ja maha aurutamine õv lahku. Varrukasuul käänise ühendamine voodri ja pealiskanga vahele, asetades käänise parem pool ja voodri parempool vastamisi. Õv maha aurutamine varrukasuul ja käänise keeramine pealiskangale. Teise lahtise lõikeserva maha pressimine õv 0,7 cm ning õmblemine varruka peale käsitsi peitepistega .
8. Voodri kinnitamine – voodri kangal kaenlaaukudes, õlgadel ja voltidel tehtud aaskinnitused pealiskanga õv külge.
9. Allääre õmblemine voodril masinaga, pealiskangal käsitsi. Kinnitusaasade (vt foto 6) ja nõõpaukude tegemine, nõõpide õmblemine.

Foto 6. Varruka käänis ja esikinnis mudel 3A

3.4. Praktiliste tööde järeldus

Praktilise töö eesmärk oli konstrueerida ja valmistada etnograafilise lõikelise tegumoega kodumantlite kollektsioon ning katsetada erinevaid materjale, millega muuta rõivast tänapäevasemaks.

Eesmärk oli jätta lõikeline tegumood samasuguseks, kui oli 19. sajandil kantud rüüdel. Sain suure kogemuse, kuidas konstrueerida lõiked ja panna selles osas enda oskused proovile. Muutuseid tegin varruka ja krae lõigetes. Otsustasin jätta ka taskud tegemata materjali kvaliteedi tõttu, sest kartsin, et kangas võib tasku kohast hakata aja jooksul välja venima.

Varrukale konstrueerisin küünarnuki sissevõtte, seda selleks, et varrukale tekiks liikuvust juurde. Varrukasuul oli raske lahendada olukord, kuidas voodriga koos õmmelda tagasikeeratavat osa. Kuna originaalidel ei olnud voodrit, siis varrukasuu on lõigatud pikemalt välja ja tagasi keeratud (vt lisa 2, foto12). Leidsin oma kogemusest, et tehniliselt on seda päris keerukas koos voodriga teha. Selleks tegin varrukasuu osas muudatused. Mudel 2 ja 3B jätsin ära tagasikeeratav osa ning ühendasin varrukasuu voodriga. Mudelile 3A sai õmmeldud eraldi tagasikeeratav osa (käänis) pealiskanga ja voodri vahel ning ühendusõmbluse õmblesin kinni.

Milliseid lõikelisi kohandamisi oli vajalik veel kodumantlite valmistamisel teha? Selles osas muudaks ma ära seljapealse õlajoone, mis tuleb tuua õla peale ja mida ma viimasel mudelil ka tegin (mudel 3B). Kuna seljapealsed voldid on nii rasked, siis seljapealne õlaõmblus ei toeta eriti kaelakaart. Püstkrae hakkab vajuma taha ning kogu mantel ise vajub seljas samuti tahapoole. Õlajoone toomine õla peale toetab seda, et mantel ei vaju taha. Püstkraed on mõistlikum kasutada siis, kui õlajoon on lõikel õla peal. Kuna muusemi rüüdel enamjaolt ei ole esihõlma esikeskjoonele lisatud ülekäigu laiust (hõlmad kattuvad üksteise peale), mida ma ka mudelite 2 ja 3A puhul ei teinud, siis mõistlik oleks arvestada eseme konstrueerimisel ülekäigu laiust hõlmale. Samuti toetab ka see püstkrae istuvust esemel paremini ning mantlid ei jääks eest ka nii avatud.

Mudelil 3B kasutasin mahakeeratavat kraed, tõin õlajoone õla peale ja lisasin juurde hõlmale ülekäigu laiust, mis tundus mantlile parem lahendus.

Suure praktilise kogemuse sain esemete valmistamise käigus just materjali valiku osas. Selle all mõtlen ma kanga tehnilisi parameetreid ja omadusi. Leidsin, et sellist rõivast on parem õmmelda pigem toimest koest linasest kangas. Seda selleks, et ära hoida selja reljeefõmbluse ja diagonaalõmbluste venimist. Kangas peaks olema tihe ja tugev, mitte veniv, kuid labases koos linane kangas ja linane žakaarkangas on pigem hõre ja väga järgiandev materjal.

Seda tüüpi esemeid valmistasin esimest korda ning olen saanud kogemuse võrra teadlikumaks, kuidas selliseid rõivaid valmistada. Kindlasti lähtun tulevikus nende esemete valmistamisel sellest, et kasutan kvaliteetset linast kangast. Kvaliteetseks kangaks pean ma tihedat toimes koost linast kangast. Kahjuks on sellise kangas leidmine kaubandusest keeruline, mis suunab sobivat kangas ise kuduma või seda tellima. Käsitsi kootud kanga kasutamine lisab veelgi võimalust hoida elus meie pärandoskusi.

3.5. Esemete hooldus

Kodumantleid või pesta masinpesus kuni 40°C juures ilma tsentrifuugita. Valgendamine, trummelkuivatamine ja keemiline puhastus ei ole lubatud. Triikimine keskmise temperatuuriga max 150°, soovitatavalt poolniiskelt.

3.6. Oma hinna ja ajakulu kalkulatsioon

Antud peatükis kirjeldan ühe valminud mudeli (MUDEL 1A) hinnakalkulatsiooni kujunemisest (vt tabel 1). Tegemist on esimeste prototüüpidega ning nende esemete uurimusliku ja valmistamise tööprotsess on suurema ajakuluga kui tulevikus sarnaseid tooteid valmistades.

Antud hinna kujundamisest olen arvutustes välja jätnud muuseumis uuritud esemetele ning materjali hankimisele kulutatud aja. Materjali kuludesse on arvestatud toote pealiskanga, voodri, liimiriide ja niidi detailsed kogused ja maksumus.

Tööaja kuludes olen kajastanud tööprotsessidele kulunud aeg milleks on kavandamine, konstrueerimine ja õmblemine. Tööaja arvutamisel aluseks olnud andmeid kajastan lisa (vt lisa 8, tabel 2).

Töötasu määramisel ja arvestamisel kajastan tööaja kulu ühe eseme valmistamisel, töötasu olen arvestanud koos riigi maksudega 8.- eurot tund brutotasuna (vt lisa 8, tabel 3 ja 4). Maksude arvestamise jaoks olen kasutanud interneti portaalis olevat palgakalkulaatorit (Palgakalkulaator 2020).

Toote hinna kujunemisel olen arvestanud materjali kulu, tööaja tasu ning muud kulud. Muude kulude all mõtlen ma elektri, transpordi, kommunaalkulusid, kanga pesemise kulu ning müügihinnale lisandub ka käibemaks 20% (vt tabel 1).

Tabel 1. Mudel 1 hinna kujunemine koos maksudega

Ese / Mudel 1	Kogus	Ühiku hind	Koguse hind eurodes
Linane hall kangas	2,5 m	10.50	26.25
Vooder puuvill	2,5 m	6.-	15.-
Liimiriie	0,2 m	2.40	0.48
Niit 1000m ja nõõp	0,25 m	0.80	0.20
Kasutatud linane laudlina	1m	1.30	1.30
Materjalikulu kokku :			43.23 €
Tööjõukulu	13 h	8- €/ h	104.-
Muud kulud	10 %	-	10.40
Toote omahind:			157.63 €
Käibemaks	20 %	-	31.52
Müügihind			189.15 €

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Tartu- ja Viljandimaa rüüde lõikelised lahendused. Kaasajal kantav kodumantlite kollektsioon“ koosneb etnograafilises uurimuslikust ja loov-praktilises osast.

Kirjalikus uurimuslikus osas andsin ülevaate rüüde kandmistraditsioonist üldisemalt Eestis ja põhjalikumalt kirjeldasin Tartu- ja Viljandimaa 19. sajandil kantud rüüde lõikelahendusi. I. Manninen on tuvastanud oma uurimustöö käigus rüüde puhul kuue erineva lõikelise lahenduse olemasolu. Oma uurimistöö põhjal võin tõdeda, et Tartu- ja Viljandimaal esineb nelja erineva variandi kasutamist.

Rüü oli meie talupoja kultuuris levinud kui kerge ülarõivas suvisel ajal, sõltuvalt piirkonnast nii meeste kui ka naiste rõivaese. Tartu- ja Viljandimaal tarvitati rüüd nii suvel kui talvel ja nii igapäevaseid toiminguid tehes kui ka pidulikematel juhtudel.

Praktilise töö eesmärgiks oli luua tänapäeval kantavate kodumantlite kollektsioon, mille loomisel lähtusin töö kavandamisel ja konstrueerimisel Tartu- ja Viljandimaa rüüde lõikelisest tegumoodist. Mantlite loomisel on inspiratsiooniallikaks olnud ERMi esemekogus uuritud Mulgimaa, Kolga-Jaani ja Torma rüüde põhilõike ning loov-praktilise töö tulemusena valmis kolme erineva lõike lahendusega viis mantlit.

Kollektsiooni loomisel katsetasin erinevaid materjale, millega muuta rõivast tänapäevasemaks. Kasutasin oma töös linast ja puuvillast nii ühevärvilist kui trükitud mustri kangast.

Etnograafilise rõivaeseme lõikelahendusest lähtuvana oli minu töö puhul kõige põhilisem ülesanne anda edasi sama lõikelist tegumoodi, mida kanti meie talupoja kultuuris, ent vajadusel seda kaasajastada, tehes vajadusel muutusi. Et kodumantel oleks seljas mugavam, tuli käte paremaks liikumiseks varrukale teha küünarnuki sissevõte. Kasutatud vanade rüüdel lõigetel asub õlajoon selja peal. Vältimaks krae vajumist tahapoole, otsustasin viimase kodumantli lõiget kohandada, tuues õlajoone õla peale. Selline võte õigustas end: krae jäi kaelakaarele hästi hoidma. Soovides teha originaali-lähedast lõikelisi lahendusi, proovisin võimalikult vähe muuta rüüde põhilõike tegumoodi.

Seda tüüpi rõivaesemeid valmistasin esmakordselt ning olen saanud kogemuse võrra teadlikumaks, kuidas selliseid rõivaid valmistada.

Kollektsiooni eesmärk oli rakendada pärimuslikku kultuuripärandit ehk etnograafilist lõikelist tegumoodi kodumantli kollektsioonina, mis sobiks kandmiseks igapäevarõivana kodus, õues suvisel ajal. Mantlid on loodud naistele, kes oskavad hinnata kultuuripärandi olemust ja kellele meeldivad naturaalsed materjalid ning rõivaste kortsumine ei tekita probleemi.

Tänan abi ja hea toetuse eest oma juhendajaid Inna Rauda ja konsultanti Kristina Libet.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

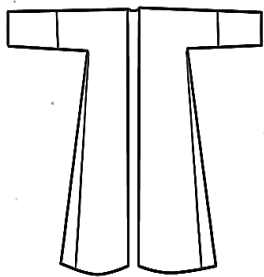
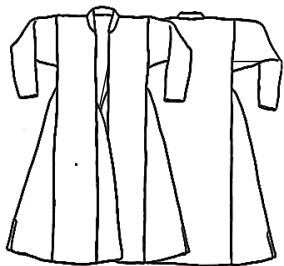
- DIGAR. 2020 . Uudne kodumantel. Uus Eesti, nr 50, lk 7, 20.02.1938,
<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=uuseesti19380220.2.69> (10.05.2020)
- Jürgen, T. 2015. Mulgi Rahvarõivad. Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi Muuseum.
Viljandi: OÜ Print Best.
- Kaarma, M & Voolma, A. 2015. Eesti Rahvarõivad. Eesti Rahva Muuseumi. Tartu :OÜ
Print Best
- Manninen, I. 2009. Eesti rahvariite ajalugu. Eesti Rahva Muuseumi. Tartu
- MUIS 2020. Eesti Muuseumi Veebivärv. <https://www.muis.ee/museaalview/540337>
(09.04.2020)
- Orlova, R & Veenpere, M. 2011. Õpime rätsepaks. Särgid, pluusid, kleidid ja vestid. Tartu:
AS Atlex
- Palgakalkulaator 2020. Palga ja maksude kalkulaator . <http://palk.crew.ee/> (26.04.2020)
- Piiri, R. 2007. Eesti talurahva ülerõivas 19.sajndil. Tartu: OÜ Vali Press
- Viires, A ja Vunder, E. 1998. Riitumine ja rahvarõivad. Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn:
Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Käsitöölised allikad

- ERM EA 231. Aino Voolmaa 1993. Teatmematerjali Järvamaa rõivastusest 19. sajandi lõpus
ja 20. sajandi algul, 149-369
- ERM EA 3. Elmar Päss 1923. Teatmematerjal Puhjast, lk 238a - 455.
- ERM EA 94. Endla Jaagosild, Lehti Konsin & Aino Voolmaa 1963. Teatmematerjali
töölisasulate elu-olu uurimise ekspeditsioonilt I osa. Abja-Paluoja, 2-345
- ERM EA 1. Herman Halliste 1924. Teatmematerjali Halliste khk, 11-30
- ERM EA 2. Johansson, Helene 1923. Teatmematerjal Rõngust, 235-479.
- ERM EA 59. Linda Trees 1954. Lõuna-Eesti rahvarõivad, 7-253.
- ERM KV 27:11. Max Tromm 1936. Korrespondentide vastused. Rõivaist ja nende
valmistamisest, 75-79
- ERM KV 27:44. Mikk August 1936. Korrespondentide vastused. Rõivaist ja nende
valmistamisest, 273- 287

LISAD

Lisa 1. Tartu - ja Viljandimaa esemete lõiketüübid

Lõige	Muuseumis leitud andmed	Koht
1. Esiosa ja seljaosa ühes tükis, lai selg, varruka tüvik, küljesiil, krae puudub. Küljesiilul lõhandik puudub 	Halliste HME 20; ERM A 509:5024; ERM A 509:5025 ERM A 509:5026; ERM A 509:5031 ; ERM A 509:5033; ERM A 509:5034; ERM A 509:5035; ERM A 509:5036 ERM A 627:141; ERM A 4742 ERM A1772; ERM A3662; ERM A 7604 Karksi ERM A4126; Helme ERM 3310 Fotol ERM Fk 440:1 on näha Halliste neiu kandmas rüüd, mille varrukad algavad õlast Karksi naise suverõivastusest foto ERM Fk 1101:7	Mulgimaa
2. Esiosa ja seljaosa ühes tükis, lai selg, küljesiil-lõhandik, varrukas eraldi, krae. 	Kolga-Jaani ERM 14043 Oletatavalt on arhiivimaterjalis mainitud kirjelduse põhjal Rõngu rüüd olnud sellise lõikelise lahendusega (ERM EA 2:279)	Viljandimaa Tartumaa

3. Kolmest pihalõike osast. Seljal händade asemel volt 	Kolga-Jaani ERM A446:916. Selja keskjoonel eraldi vastandvolt. Oletatavalt on arhiivimaterjalis mainitud kirjelduse põhjal Puhja rüüd olnud sellise lõikelise lahendusega (ERM EA 3:353) Ei ole kirjeldatud, kas selja keskjoonel volt on.	Viljandimaa Tartumaa
4. Kolmest pihalõike osast. Ristloodis sisselõike selja ja hõlma osal 	Torma meeste ERM 197. Torma ERM A 174:22. Oletatavalt on arhiivimaterjalis mainitud kirjelduse põhjal Puhja rüüd olnud sellise lõikelise lahendusega (ERM EA 3:353)	Tartumaa

Lisa 2. Muuseumi esemed

Foto 7. Helme rüü ERM 3310

Allikas: (<https://www.muis.ee/museaalview/511468>)

Foto 8. Kolga-Jaani rüü ERM 14043
Maire Kuninga foto

Foto 9. Kolga-Jaani rüü ERM A 446:916

Foto 10. Kolga-Jaani rüü tagant vaates, taskud

Foto 11. Nööbid seljal ERM A 446:916

Foto 12. Varrukasuu ERM A446:916

Foto 13. Torma meeste rüü ERM197

Foto 14. Krooked selja vöökohal ERM 197

(Allikas: <https://www.muis.ee/museaalview/524048>)

Foto 15. Torma rüü ERM A 174:22

Foto 16. Torma rüü ERM A 174:22

(Allikas: <https://www.muis.ee/museaalview/540337>) *Kimarused* ehk voldid selja vöökohal

Lisa 3. Kavandid

Joonis 17. Tehniline joonis mudel 1

1.

2.

Joonis 18. Lastele kavandatud moejoonis

3.

4.

5.

6.

Mudel 1A

Mude 1B

Joonis 19. Moejoonis inspireeritud Helme rüü lõike järgi

Joonis 20. Tehniline joonis. Mudel 2

7.

Joonis 21. Esialgne moejoonis

8.

Joonis 22. Moejoonis inspireeritud Torma rüü lõike järgi. Mudel 2

Joonis 23. Tehniline joon. Mudel 3

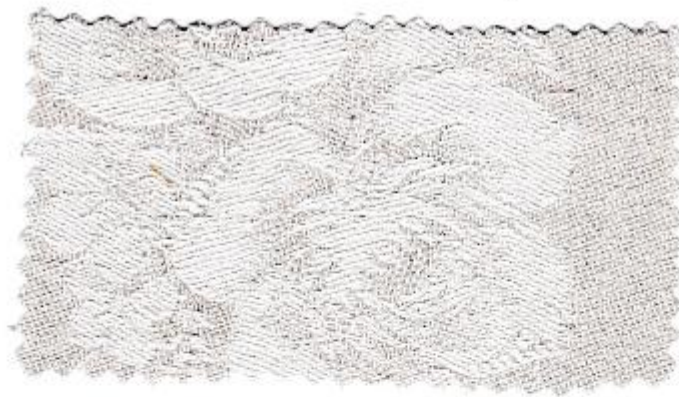

Joonis 24. Moejoonis inspireeritud Kolga- Jaani rüü lõike järgi. Mudel 3A

Joonis 25. Moejoonis inspireeritud Kolga- Jaani rüü lõike järgi. Mudel B3

Lisa 4. Materjali näidised

Taaskasutatud
linane laudlina.
Mudel 1A
küljesiiludel ja
varrukätüvikul

Mudel 1A voodrikangas,
puuvillane

Hall linane kangas
Mudel 1A pealiskangas
Mudel 3A varruka ja
krae kangas

Linane žakaarkangas
Mudel 3A pealiskangas

Mudel 3A voodrikangas,
puuvillane

Mudel 1B ja 2 pealiskangas,
trükitud värviline lina/
puuvilla segune kangas

Mudel 1B voodrikangas,
õhuke puuvill

Mudel 1B ja 2 enda
värvitud lina/ puuvilla
segune kangas

Mudel 2 enda värvitud
voodrikangas.
Kivipestud (pehmendatud)
õhuke linane kangas

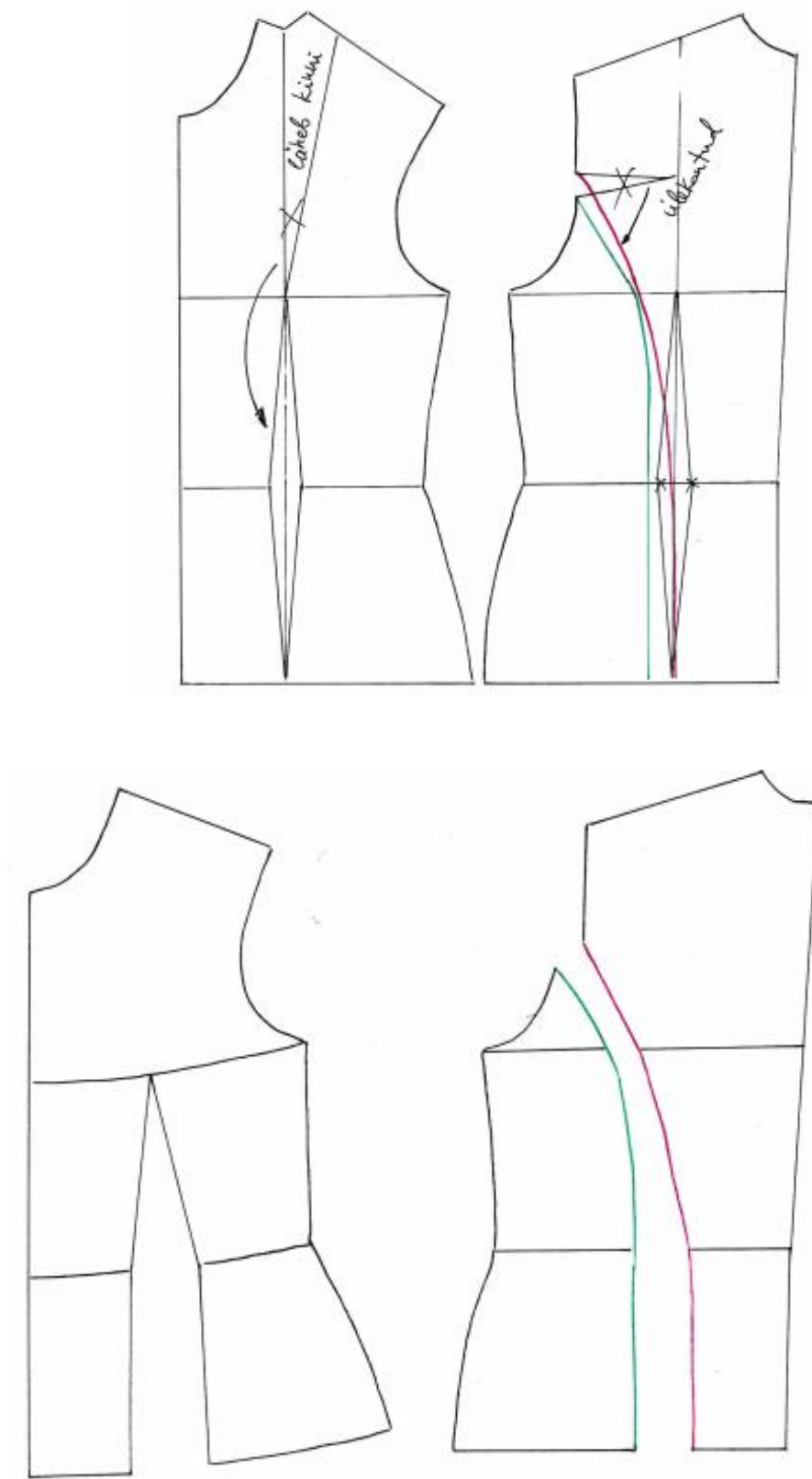

Mudel 3B pealiskangas,
takune värviline linane
poekangas

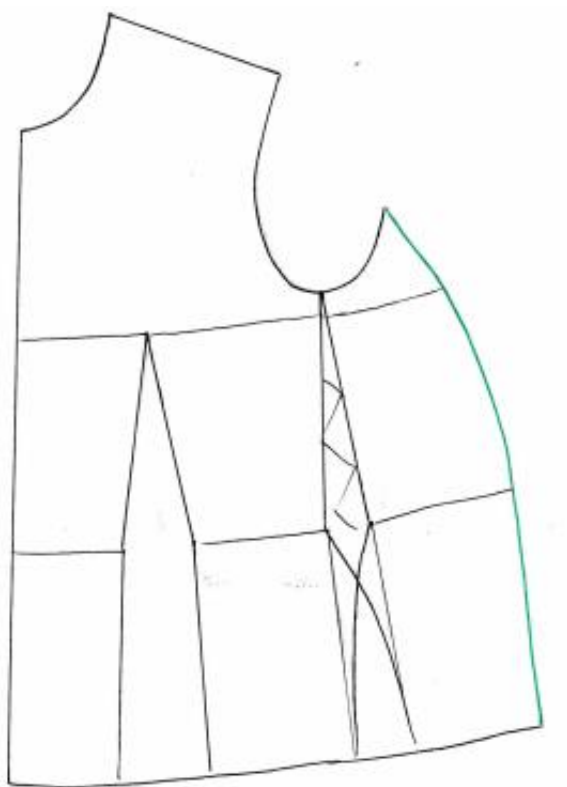

Mudel 3B voodrikangas,
puuvill

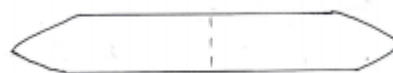
Lisa 5. Põhilõike konstrueerimine ja modellerimine

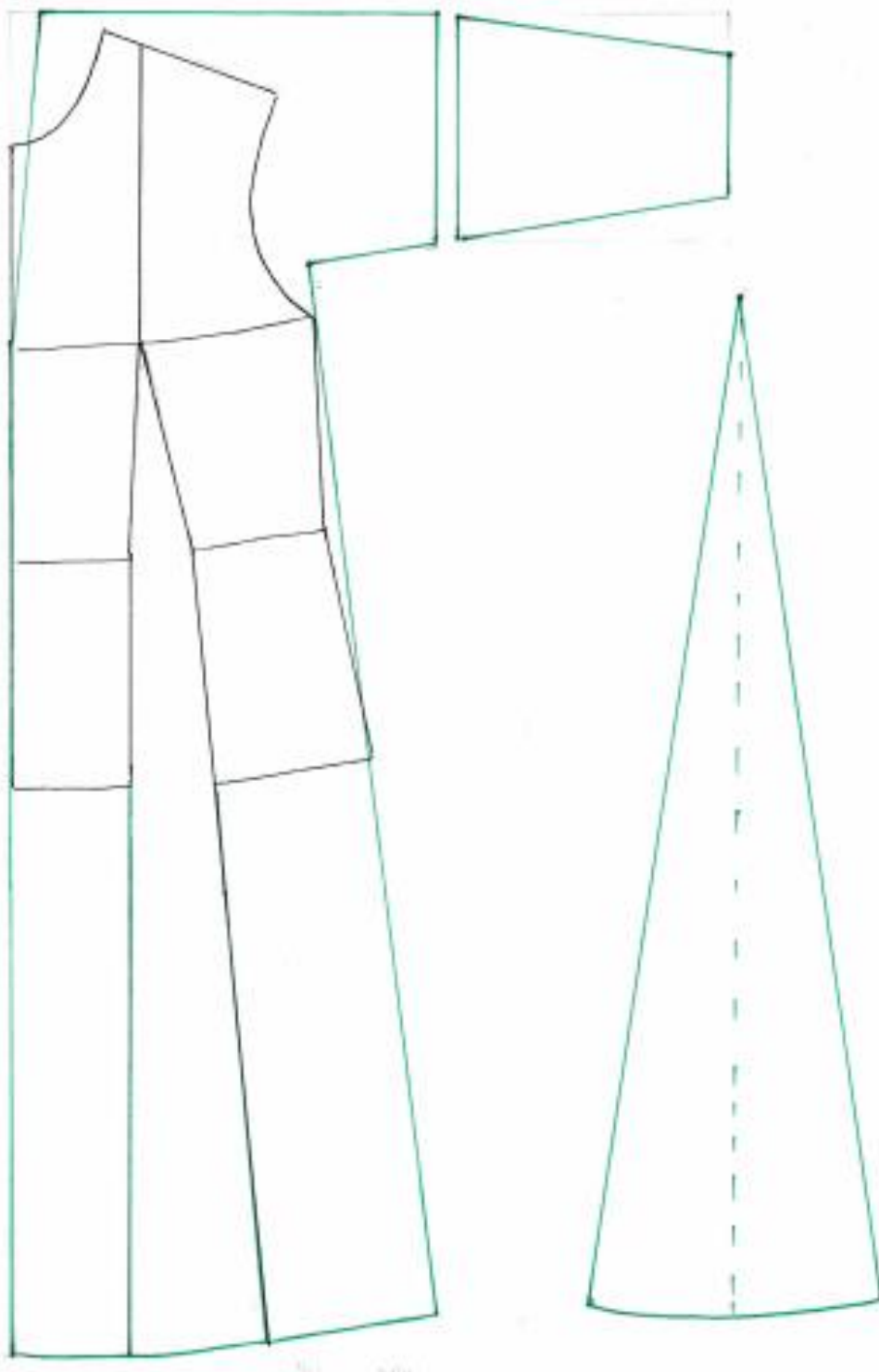
Joonis 26. Põhilõikel sissevõtete ülekandmine. Mõõtkava 1:6

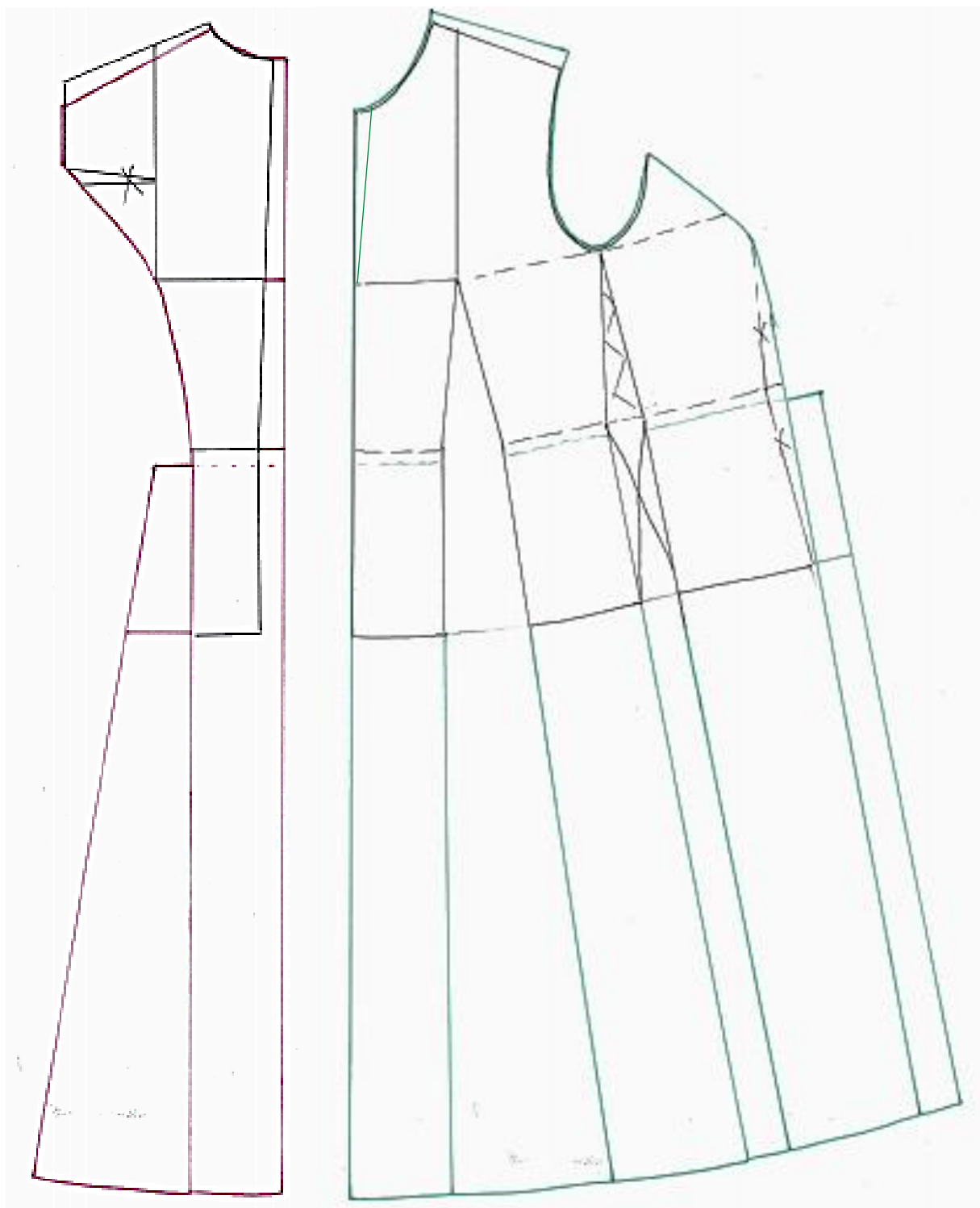
Joonis 27. Põhilõike konstrueerimine. Sissevõtete ja küljeõmblus on ülekantud.
Mõõtkava 1:6

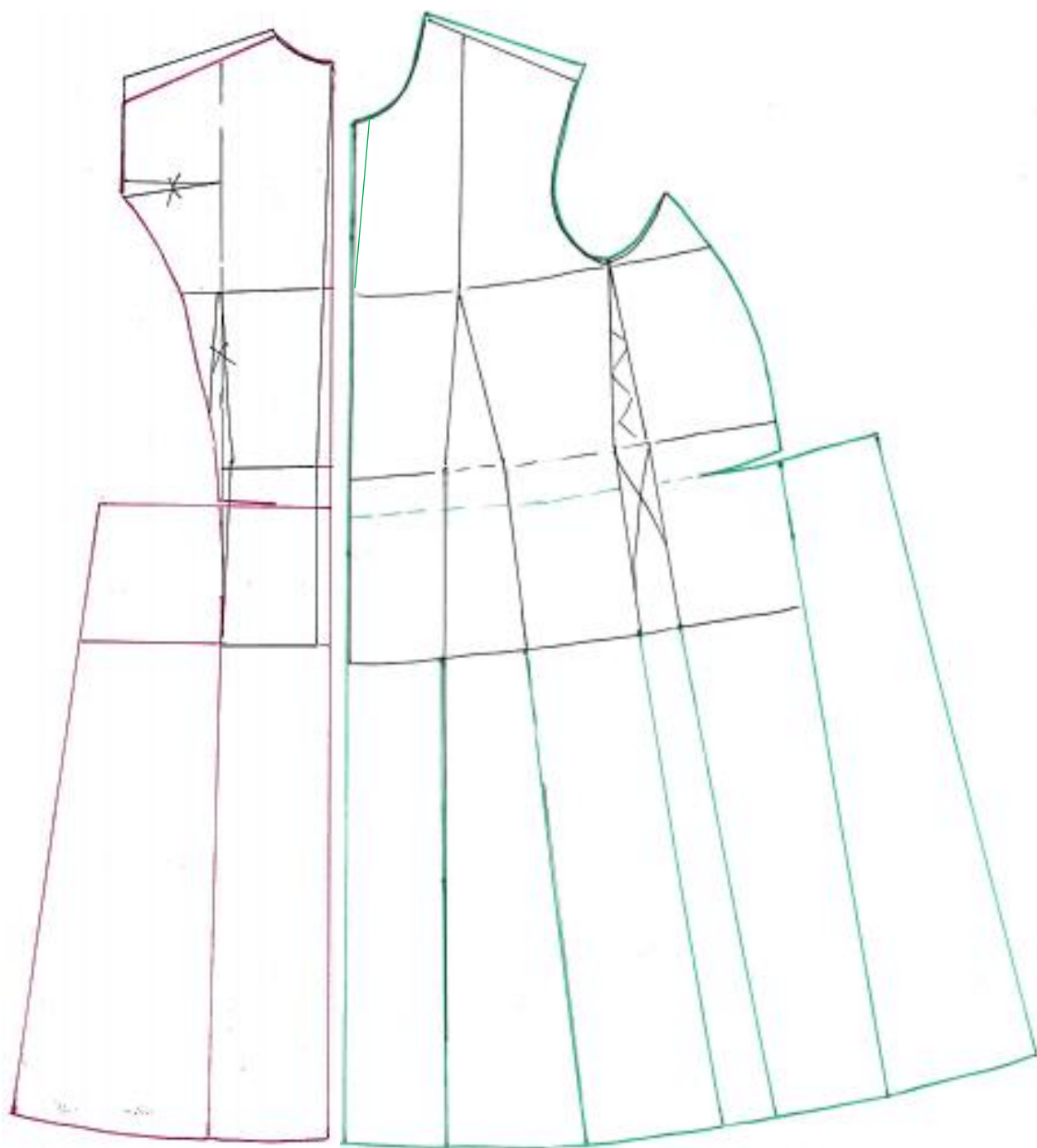
Joonis 28 . Varrukas ja püstkrae

Joonis 29. Helme rüü lõike järgi põhilõike konstrueerimine. Mudel 1 Mõõtkava 1:6

Joonis 30. Kolga-Jaani rüü lõike järgi lõike konstrueerimine. Mudel 3. Mõõtkava 1:6

Joonis 31. Torma rüü lõike järgi, lõike konstrueerimine. Mudel 2 . Mõõtkava 1: 6

Lisa 6. Fotod tööprotsessidest

Foto 17. Linase kanga värvimine

Foto 18. Värvimise tulemus

Foto 19. Liimiriide kinnitamine pealiskanaga pahemale poole esihõlma ja kaela kaarele

Foto 20. Voodrikangal liimiriide kinnitamine kaela kaarele

Foto 21. Liimiriide panek ristloodis sisselõikele (vööjoone sisselõikele)

Foto 22. Kimaruste, voltide tegemine

Foto 23. Vööjoonel sisselõike palistus, mudel 2

Foto 24. Voltide kinnitus pealiskangal ahelpistes tikandiga, mudel 3A

Foto 25. Voltide kinnitus pealiskangal ahelpistes tikandiga, mudel 3B

Lisa 7. Valminud „Kodumantlite kollektsioon“

Foto 26. Mudel 1A

Foto 27. Kodumantlid inspireeritud Helme rüüst, mudel 1B ja 1A

Foto 28. Mudel 1B ja 1A

Foto 29. Kodumantel inspireeritud Torma ERM A 174:22 rüüst

Foto 30. Mudel 2, voldid seljal (kimarused)

Foto 31. Mudel 2, eest vaates

Foto 32. Kodumantlid inspireeritud Kolga-Jaani ERM A 446:916 rüü lõikest

Foto 33. Mudel 3A

Foto 34. Mudel 3B

Foto 35. Kodumantlid mudel 2 ja 3B

Lisa 8. Töö ajakulu ja töö arvestuse kalkulatsioon

Tabel 2. Tööle kulunud aeg

Esemed	Mudel 1 ja 2	Mudel 3; 4 ja 5
	Ajakulu tundides (h) igal mudelile eraldi arvestusega	
Kavandamine	2	2
Konstrueerimine, lõigete välja lõikamine põhikangast ja voodril	3	3
Õmblemine	7	8
Viimistlemine	1	1
AJAKULU tundides kokku mudel 1 ja 4; 5	M 1= 13 h	M 4 ja 5 = 14h
Kanga värvimine mudelil 2 ja 4	1	1
AJAKULU tundides kokku mudel 2 ja 3	M 2 = 14 h	M 3 = 15 h

Tabel 3. Töötasu arvestus .

Töötasu arvestamine 6.-€ tund kuupalk 168 tunni eest.

	Arvestuslik käik	Summa eurodes
Brutotasu kuus 1008 EUR		1008.-
Brutotasu tunnis	1008: 168 h/ kuus	6.-
Töötukindlustus 1,6%	1008 * 1,6%	16.13-
Vahe summa 1008- 16.13		991.87-
Tulumaksuga (maksuvaba miinimum 500.-€) maksustatav tasu	991.87 - 500	491.87
Tulumaks 20%	491.87*0,20	98.37
Netotasu kuus	991.87 – 98.37	893.50
Netotasu tunnis	893.50 : 168	5.30

Tabel 4. Töötasu arvestus ettevõtjale

	Arvestuslik käik	Summa eurodes
Brutotasu kuus 1008 EUR		1008.-
33% sotsiaalmaks	1008*0,33	330

0,8% töötukindlustus	$1008 * 0,008$	8.06
Brutotasu ettevõtjale kuus	$1008 + 330 + 8.06$	1346.06
Lõplik brutotasu tunnis koos maksuga	$1346.06 : 168 \text{ h}$	8.01

SUMMARY

The dissertation „Tartu- ja Viljandimaa rüüde lõikelised lahendused. Kaasajal kantav kodumantlite kollektsioon” (The cut solutions of robes worn in Tartumaa and Viljandimaa. A collection of coats wearable in present-day) consists partly of ethnographic research, partly of creative-practical activity.

In the written research I gave an overview of the wearing traditions of robes in Estonia overall and describing the cut solutions of robes worn in 19th century Tartumaa and Viljandimaa. I. Manninen has, through their research, discovered six different cut solutions. Based on my research I can state, that there are four different cut solutions used in Tartumaa and Viljandimaa.

The robe was used most commonly during the summer as outerwear by both men and women, depending on the area. The peasants of Tartumaa and Viljandimaa wore the robe both in winter and in summer, during their daily activities as well as on festive occasions.

The aim of the practical work was to create a collection of coats wearable today, basing the creation and construction on the coats seen in Tartumaa and Viljandimaa. Inspiration was pulled from a collection of robes in ERM, where the cut solutions of robes from Mulgimaa, Kolga-Jaani and Torma were studied. As a result of the work, five coats were created with three different cut solutions.

To create the collection I tried different materials to make the cloth more modern. I used linen and cotton, both in monochrome and in printed pattern.

The main objective of my work was to convey the same cut solutions used in our peasant culture, basing it off of the ethnographic clothing item, but modernizing it when necessary. To make the coat more comfortable, a cut was needed on the sleeve's elbow, to make movement of the hands easier. On used and old robes the shoulder line is on the back. To prevent the collar from subsiding downward I decided to modify the cut of the last coat and I brought the shoulder line onto the shoulder. This action justified itself and the collar held

well on the neck. I wished to make the cut solutions close to the original ways, so I tried to modify the main cuts as little as possible.

The aim of the collection was to apply traditional culture heritage (ethnographic cut solutions) as a collection of coats, that one could wear at home and outside during the summer. The coats are made for women, who can appreciate the heritage and who like natural materials and for whom wrinkled clothes are not a problem

LIHTLITSENTS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Siegrid Illus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
TARTU- JA VILJANDIMAA RÜÜDE LÕIKELISED LAHENDUSED.
KAASAJAL KANTAVAD KODUMANTLITE KOLLEKTSIOON

mille juhendaja on Inna Raud ja konsultant Kristina Libe,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Siegrid Illus

25.05.2020